

GÜVEN VEREN VE ERİŞİLEBİLİR ADALET VİZYONUNDA ÜÇÜNCÜ YARGI PAKETİ

NESİBE KURT KONCA

GÜVEN VEREN VE
ERİŞİLEBİLİR ADALET VİZYONUNDA
ÜÇÜNCÜ YARGI PAKETİ

NESİBE KURT KONCA

Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde lisans (2000), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuku Bölümü'nde Ticaret Hukuku alanında yüksek lisans (2002) ve Medeni Usul ve İcra-İflas Hukuku alanında doktora (2008) eğitimini tamamladı. 2018'de doçent unvanını aldı. 2001'de Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladı ve halen aynı üniversitede öğretim üyesi olarak dersler vermekte; yargı örgütü, yargılamaya egemen olan ilkeler, yargısal haklar ve tebligat konularında çalışmalar yapmaktadır.

COPYRIGHT © 2020

Bu yayının tüm hakları SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama vd.) yollarla basımı, yayımı, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

SETA Yayınları 173
I. Baskı: 2020
ISBN: 978-625-7040-92-1

Baskı: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul

SETA | SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara TÜRKİYE
Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90
www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı No: 41-43
Eyüpsultan İstanbul TÜRKİYE
Tel: +90 212 395 11 00 | Faks: +90 212 395 11 11

SETA | Washington D.C.

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite 1106
Washington D.C., 20036 USA
Tel: 202 223 9885 | Faks: 202 223 6099
www.setadc.org | info@setadc.org | @setadc

SETA | Berlin

Französische Straße 12, 10117 Berlin GERMANY
Tel: +49 30 201 88466

SETA | Brüksel

Avenue des Arts 27, 1000 Bruxelles BELGIQUE
Tel: +322 652 0486

GÜVEN VEREN VE ERİŞİLEBİLİR ADALET VİZYONUNDA ÜÇÜNCÜ YARGI PAKETİ

Nesibe Kurt Konca

SETA

SIYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI
FOUNDATION FOR POLITICAL, ECONOMIC AND SOCIAL RESEARCH
مركز الدراسات السياسية والاقتصادية والاجتماعية

İÇİNDEKİLER

TAKDİM | 7

GİRİŞ | 9

ÜÇÜNCÜ YARGI PAKETİ'NİN KAPSAMI VE YÜRÜRLÜĞÜ | 11

İLK DERECE YARGILAMASINDA ETKİNLİĞİ ARTIRAN
DÜZENLEMELER | 17

Aleniyet İlkesinin Sınırlandırılması | 17

Hakimin Reddi | 18

Belirsiz Alacak Davası | 19

Ek Cevap Süresi | 20

Ön İnceleme Kurumu İle İddia ve

Savunmanın Değiştirilmesi-Genişletilmesi Yasağı | 20

Ses ve Görüntü Nakli Yoluyla Duruşmanın Yapılması | 24

Sözlü Yargılama Ve Tebligat | 27

Islah | 29

Senetlerle İlgili Değişiklikler | 30

Bilirkişi Raporlarına İtiraz | 32

Keşfin Yapılması | 33

Yargılama Giderlerine İlişkin Düzenlemeler | 34

Davanın Geri Alınması | 35

Hükmün Tamamlanması | 36

Kabul, Feragat Ve Sulhun Zamanı | 37

KANUN YOLLARINDA ADALETE ERİŞİMİ KOLAYLAŞTIRAN
DÜZENLEMELER | 39

GEÇİCİ HUKUKİ KORUMALARA İLİŞKİN DÜZENLEMELER | 49

MAHKEME TEŞKİLATINDA VERİMLİLİK AMAÇLI
DÜZENLEMELER | 53

ALTERNATİF UYUŞMAZLIK ÇÖZÜM YOLLARI VE
TAHKİME İLİŞKİN DÜZENLEMELER | 59

Tüketici Uyuşmazlıklarında Dava Şartı (Zorunlu) Arabuluculuk | 59

Sigortacılıkta Tahkim | 63

Milli (İç) Tahkim | 63

ANAYASA MAHKEMESİNİN İPTAL KARARLARINDAN DOĞAN
BOŞLUKLARA İLİŞKİN HÜKÜMLER | 65

DANIŞTAY KANUNU VE İDARİ YARGILAMA USULÜ KANUNU'NDA
YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER | 67

İCRA VE İFLAS KANUNU İLE ABONELİK SÖZLEŞMESİNDEN
KAYNAKLANAN PARA ALACAKLARINA İLİŞKİN TAKİBİN
BAŞLATILMASI USULÜ HAKKINDA KANUN'DA YAPILAN
DEĞİŞİKLİKLER | 69

SONUÇ | 71

KAYNAKÇA | 76

TAKDİM

2019'da Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından kamuoyuna açıklanan Yargı Reformu Strateji Belgesi'nde Türkiye'nin 2023 hedefinde yargı vizyonu "güven veren ve erişilebilir adalet" olarak belirlendi. Yargı alanında ulusal ve uluslararası gelişmeler ve iyi uygulamalar ışığında hazırlanan bu belge somut amaç, hedef ve faaliyetlerden oluşmaktadır. Anılan amaç ve hedefler çerçevesinde yargı reformunun hayata geçirilmesi için bazı kanuni düzenlemelerin yapılması ve uygulamanın geliştirilmesi ihtiyacı vardır.

Hukuk sisteminin farklı alanlarına ilişkin kanun değişiklikleri kamuoyunda Yargı Paketi adı verilen kanunlarla yapılmaktadır. Ekim 2019'da kanunlaşan Birinci Yargı Paketi esasen ceza yargılamasına ilişkin düzenlemeler içermektedir. Nisan 2020'de kabul edilen İkinci Yargı Paketi ceza infaz sistemine ilişkindir. Üçüncü Yargı Paketi ise aile, iş, tüketici ve ticaret hukuku gibi özel hukuk uyuşmazlıklarının çözümünü konu alan hukuk yargılamasının sadeleştirilerek etkinliğinin artırılması hedefi çerçevesinde hazırlanmıştır. Paket 7251 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun adıyla 28 Temmuz 2020'de yürürlüğe girmiştir.

Bu rapor yargı reformunun hukuk yargısına yansımalarından biri olan Üçüncü Yargı Paketi'nin hukuk yargısında meydana getirdiği değişiklikleri konu almaktadır. 7251 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikler, kanunun gerekçesi, doktrin görüşleri ve yargı içtihatları ele alınarak incelenmektedir. Raporun amacı yapılan değişiklikleri yargı reformu perspektifinden incelemek ve yargıya etkilerini tespit etmektir.

Üçüncü Yargı Paketi'yle yapılan değişiklikler hukuk yargılamalarında sadelik ve etkinlik sağlanarak yargılamaların hızlandırılmasına ve bu suretle makul sürede yargılanma hakkının sağlanmasına yöneliktir. Bu kapsamda uygulamada e-duruşma olarak bilinen ses ve görüntü nakli yoluyla duruşma icrasına ilişkin hükümler değiştirilerek uygulama geliştirilmektedir. E-duruşma yöntemi yargılamaları hızlandıracak, zaman ve masraf tasarrufu sağlayacaktır. Öte yandan koronavirüs salgınıyla mücadeleye uygun şekilde teması azaltarak yargı organlarının faaliyetlerinin devamlılığını sağlayacak niteliktedir.

Özel hayatın gizliliğinin sağlanması, ticari sırların korunması gibi korunmaya değer menfaatlerin varlığı halinde yargılamanın aleniyetinin sınırlandırılması imkanı getirilmekte ve adil yargılanma hakkı korunmaktadır. Ön inceleme, sözlü yargılama ve hüküm aşamalarında yapılan değişiklikler ve özellikle tebligata ilişkin sıkıntıların giderilmesi yargılama sürelerini kısaltacak özelliktedir.

Asliye ticaret mahkemeleri ile fikri ve sınai haklar hukuk mahkemelerinde uzmanlaşmayı sağlamaya yönelik değişiklikler yapılmıştır. Keza asliye ticaret mahkemelerinde heyet halinde çalışma usul ve esasları değiştirilerek uzmanlık esasıyla dava dosyalarının daha hızlı görülmesi sağlanmaktadır. Kadastro mahkemelerinin kararlarına karşı kanun yoluna başvuru imkanı genişletilerek hak arama özgürlüğü kuvvetlendirilmektedir. Daha evvel iş uyuşmazlıkları ve ticari uyuşmazlıklarda başarılı bir şekilde uygulandığı istatistiklere yansıyan dava şartı arabuluculuk kurumu tüketici uyuşmazlıkları bakımından da geçerli hale getirilmiştir. Arabuluculuk yöntemiyle uyuşmazlıkların çözümü toplumdaki uzlaşma kültürünün yaygınlaşmasına hizmet etmektedir.

Yargı reformunun hayata geçirilmesi bir süreç gerektirmektedir. Bu sürecin başarısında uygulayıcıların rolü belirleyicidir. Raporda hukuk yargısına ilişkin kanun değişikliklerini uygulayacak insan kaynaklarının nicelik ve nitelik yönünden geliştirilmesi çalışmalarının önemi de vurgulanmaktadır. Üçüncü Yargı Paketi'nin etkin ve erişilebilir adalet amacına ulaşmadaki katkısı somutlaştırılmaktadır. Raporun okuyucularına faydalı olması temennisiyle.

Prof. Dr. Burhanettin Duran
SETA Genel Koordinatörü

GİRİŞ

---

30 Mayıs 2019’da Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından kamuoyuna açıklanan Yargı Reformu Strateji Belgesi, adalet sisteminin ihtiyaçlarını karşılamak üzere hazırlanmıştır. “Güven veren ve erişilebilir adalet” vizyonuna sahip belgedeki amaçları gerçekleştirmek üzere yapılan kapsamlı kanuni düzenlemeler yargı paketleri olarak süreç içerisinde gündeme gelmektedir. Bunlardan ilki, 7188 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’la gerçekleştirilmiştir. Anılan düzenleme ceza yargılamasına ilişkin değişiklikler içermekte olup temel hak ve özgürlükleri güçlendirme, yargıdaki insan kaynağının niteliğini artırma amaçlarına hizmet etmektedir. Daha sonrasında Türkiye Büyük Millet Meclisinde (TBMM) sağlanan uzlaşi ile infaz sistemine ilişkin değişiklik, 15 Mart 2020’de Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile yapılmıştır. Uzun bir süre üzerinde uzlaşi sağlanması için çalışılan kanuni düzenleme koronavirüs (Covid-19) küresel salgınının da etkisiyle hızla yasalaşmıştır.

Bu çalışmanın konusu olan Üçüncü Yargı Paketi hukuk yargılamasında ihtiyaç duyulan kanuni düzenlemelere ilişkindir. Hukuk yargılaması bireylerin özel hukuktan kaynaklanan uyuşmazlıklarının çözümünde hukuki himaye ihtiyaçlarına cevap vermektedir. Kişilik hakları, ekonomik hak ve özgürlükler hukuk yargılamasıyla korunmaktadır. 28 Temmuz 2020 tarihli 7251 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun hukuk yargılamasına ilişkin başta Hukuk Muhakemeleri Kanunu olmak

üzere yargı alanındaki çeşitli mevzuatta yargı reformuna uygun değişiklikler getiren hükümlerden oluşmaktadır. Yargı Reformu Strateji Belgesi'nin hukuk yargılamasının sadeleştirilmesi ve etkinliğinin artırılması, alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin yaygınlığının artırılması ve yargı sisteminde performans ve verimliliğin artırılması amaçlarına ulaşılmasını sağlamak bakımından Üçüncü Yargı Paketi kapsamlı düzenlemeler içermektedir. Kanun'un genel gerekçesinde Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun hukuk yargılamasına egemen olan ilkeler ışığında gözden geçirilmesi, hukuk yargılamasının daha etkin ve verimli bir şekilde yürütülebilmesi, uygulama ve doktrinde dile getirilen hukuk yargısına ilişkin sorunların çözüme kavuşturulması amacı güdüldüğü belirtilmektedir. Keza Anayasa Mahkemesinin iptal kararlarıyla oluşan boşluklar (HMK, m. 20 ve 398) Yargı Paketi'yle giderilmektedir.

Yargı reformunun üçüncü paketi 20 Mart 2020'de TBMM'ye sunuldu. Koronavirüs salgını sebebiyle Meclis çalışmalarına ara verildiğinden teklifin Adalet Komisyonunda görüşülmesi Haziran'da mümkün oldu. Teklif 4 Haziran 2020'de TBMM Adalet Komisyonunda kabul edildi. 22 Temmuz 2020'de TBMM Genel Kurulunda kabul edilen kanunun 28 Temmuz 2020'de *Resmi Gazete*'de yayımlanarak yürürlüğe girdi.

ÜÇÜNCÜ YARGI PAKETİ'NİN KAPSAMI VE YÜRÜRLÜĞÜ

Paket TBMM'ye 63 madde olarak sunulmuş; Adalet Komisyonunda ise 66 madde olarak kabul edilmiştir. Teklifin 49 maddesi hukuk yargılamasında temel kanun olan Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda değişiklik yapılmasına ilişkindir. Bunun dışında İcra ve İflas Kanunu, İdari Yargılama Usulü Kanunu, Kadastro Kanunu, Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun, Sigortacılık Kanunu, Türk Ticaret Kanunu, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun, Sınai Mülkiyet Kanunu ve Abonelik Sözleşmesinden Kaynaklanan Para Alacaklarına İlişkin Takibin Başlatılması Usulü Hakkında Kanun'da da değişiklikler yapılmasını öngörmektedir. Sayılan kanunların yargılamaya ilişkin hükümlerinde değişiklik yapılmakta; kanun usul kurallarından oluşmakta, esas olarak maddi hukuk normu içermemektedir. Genel Kurulda yapılan değişiklik ve eklemeler ile Kanun 64 madde olarak kabul edilmiştir.

Yargı Paketi'ndeki değişikliklerin büyük bir kısmı hukuk yargısına yenilikler getirmekte, özellikle yargılama aşamalarına ilişkin uygulamayı değiştirmektedir. Örneğin ses ve görüntü nakli yoluyla duruşma yapılmasının kolaylaştırılması, iddia ve savunma yasağının dilekçeler aşamasının sonunda başlaması, tahkikattan sonra sözlü yargılamaya geçilebilmesi, sözlü yargılama için ayrıca yapılacak duruşmalarda tebligat yapılması gereğinin kaldırılması, hükmün tamamlanması, tüketici uyuşmazlıklarında dava şartı arabuluculuk, fikri ve sınai haklar hukuk mahkemelerinde uzmanlaşmanın sağlanması, asliye ticaret mahkemelerinde daha fazla dosyanın tek hakimle görülmesi suretiyle yargılamanın

hızlandırılması, hukuk yargısına bir anlamda sistemsel değişiklik getiren düzenlemeler olarak sıralanabilir.

Değişikliklerin bir kısmı başka kanuni düzenlemelerle zımnen ilga olan hükümlerin yürürlükten kaldırılmasını sağlamaktadır. Türk Ticaret Kanunu'nda asliye ticaret mahkemesi ile asliye hukuk mahkemesi arasındaki ilişkinin görev ilişkisi olarak düzenlenmesinin neticesi, iş bölümü itirazı ve bu itirazın sonucu olan gönderme kararı uygulaması son bulduğu için bunların Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda düzenleyen hükümlerin değiştirilmesine ilişkin düzenlemeler yapılmıştır (HMK, m. 116, 1-c; 331). Pakette yer alan bazı düzenlemeler ise Anayasa Mahkemesi tarafında verilen iptal kararlarından sonra ortaya çıkan boşluğu doldurmaya yöneliktir. Bazı değişikliklerse Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun uygulanmasında ortaya çıkan tereddütleri giderici; kanunu açıklayıcı nitelik taşımaktadır. Örneğin davanın geri alınması halinde uygulamada verilen hatalı kararları engellemek üzere bu halde davanın açılmamış sayılmasına karar verileceği açıkça düzenlenmiştir (HMK, m. 123).

Kanun teklifi avukatlarla ilgili düzenlemeler de içermektedir. Ancak bunların hepsi yasalaşmamış; Adalet Komisyonunda yapılan görüşmelerde taraf vekili olmayan avukatların duruşma düzenini bozmaları haline duruşma salonundan çıkartılabilmelerine imkan veren teklifin çerçeve 18. maddesi teklif metninden çıkarılmıştır. İlgili düzenlenmenin teklif metninden çıkarılması Komisyon görüşmelerinin etkisinin sonucudur. Komisyonunda oluşan ortak iradeye göre hukuk sistemimizde sadece taraf vekillerinin değil; duruşmaya katılan tüm avukatların yargılamanın kurucu unsuru kabul edildiği söylenebilir. Teklifte yer alan sigorta hukukuna ilişkin düzenleme de avukatları ilgilendirmektedir. Yargı Paketi'yle Sigortacılık Kanunu'na eklenen 6. madde sigorta tazminatlarının takibinde avukatlık tekelinin güçlendirilmesi yine iddia ve savunma hakkının hukuki güvenlik içinde kullanılmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda paket yargının kurucu unsuru olan, savunmayı temsil eden, hukuki güvenliğin teminatı avukatlık mesleğini güçlendirerek yargı reformunun iddia ve savunma hakkının etkin kullanımının sağlanması amacına hizmet etmektedir.

TABLO 1. ÜÇÜNCÜ YARGI PAKETİ'YLE DEĞİŞTİRİLEN KANUNLAR	
	DEĞİŞİKLİK YAPILAN VEYA EKLENEN HÜKÜMLER
6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu	<p>m. 20 Görevsizlik veya yetkisizlik kararı üzerine yapılacak işlemler m. 28 Aleniyet ilkesi m. 36 Ret sebepleri m. 38 Ret usulü m. 42 Ret talebinin incelenmesi m. 94 Kesin süre m. 107 Belirsiz alacak davası m. 116 İlk itirazlar m. 120 Harç ve gider avansının ödenmesi m. 123 Davanın geri alınması m. 125 Dava konusunun devri m. 127 Cevap dilekçesini verme süresi m. 139 Ön inceleme duruşmasına davet m. 140 Ön inceleme duruşması m. 141 İddia ve savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi m. 147 Tarafların duruşmaya daveti m. 149 Ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla veya başka yerde duruşma icrası m. 177 Islahın zamanı ve şekli m. 183/A Toplu mahkemelerde tahkikat m. 186 Sözlü yargılama m. 206 İmza atamayanların durumu m. 215 Belgelerin halefler aleyhine kullanılması ve adi senetlerin üçüncü kişiler için hüküm ifade etmesi m. 222 Ticari defterlerin ibrazı ve delil olması m. 281 Bilirkişi raporuna itiraz m. 290 Keşfin yapılması m. 305/A Hükümün tamamlanması m. 306 Tavzih ve tamamlama talebi ile usulü m. 310 Feragat ve kabul zamanı m. 314 Sulhun zamanı m. 317 Dilekçelerin verilmesi m. 323 Yargılama giderlerinin kapsamı m. 331 Esastan sonuçlanmayan davada yargılama gideri m. 341 İstinaf yoluna başvurulabilen kararlar m. 353 Duruşma yapılmadan verilecek kararlar m. 356 Duruşma yapılması ve karar verilmesi m. 358 Duruşmaya gelinmemesi ve giderlerin ödenmemesi m. 359 Karar ve tebliği m. 362 Temyiz edilemeyen kararlar m. 391 İhtiyati tedbir kararı m. 393 İhtiyati tedbir kararının uygulanması m. 394 İhtiyati tedbir kararı m. 398 Tedbire muhalefetin cezası 402 Delil tespiti talebi ve karar m. 436 Hakem kararının şekli, içeriği ve saklanması m. 440 Hakem ücreti Geçici m. 3 (Zaman bakımından yargılamanın iadesine uygulanacak kanun hükümleri)</p>
9/6/1932 tarihli ve 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu	<p>m. 8/A Elektronik işlemler m. 78 Talep müddeti m. 258 İhtiyati haciz</p>
6/1/1982 tarihli ve 2575 sayılı Danıştay Kanunu	<p>Geçici m. 31 (tetkik hakimlerinin kıdem süresi)</p>

6/1/1982 tarihli ve 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu	m. 31 Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu ile Vergi Usul Kanunu'nun uygulanacağı haller
21/6/1987 tarihli ve 3402 sayılı Kadastro Kanunu	Ek m. 6 (İstinaf kanun yolunun kapsamının genişletilmesi)
26/9/2004 tarihli ve 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri İle Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun	m. 5 Hukuk mahkemelerinin kuruluşu m. 7 Hukuk mahkemelerinin yargı çevresi
3/6/2007 tarihli ve 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu	m. 30 Sigortacılıkta tahkim Ek m. 6 Tazminat alacağı
13/1/2011 tarihli ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu	m. 4 Ticari davalar, çekişmesiz yargı işleri ve delilleri / Genel olarak
7/11/2013 tarihli ve 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun	m. 73/A Dava şartı olarak arabuluculuk Geçici m. 2 Yürürlük
22/12/2016 tarihli ve 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu	m. 156 Görevli ve yetkili mahkeme
6/12/2018 tarihli ve 7155 sayılı Abonelik Sözleşmesinden Kaynaklanan Para Alacaklarına İlişkin Takibin Başlatılması Usulü Hakkında Kanun	m. 8 Ödeme emrine itiraz edilmemesi veya itirazın hükümden düşürülmesi

7251 sayılı Kanun yayım tarihi olan 28 Temmuz 2020'de yürürlüğe girmiştir. Doktrinde temel bir kanun olan Hukuk Muhakemeleri Kanunu üzerinde yapılacak değişikliklerin biraz daha üzerinde tartışıldıktan sonra yapılması ve yürürlüğe girmesi gereği üzerinde durulmaktadır.¹ Esasen Yargı Paketi'yle getirilen düzenlemelerin önemli bir kısmı Adalet Bakanlığı Kanunlar Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan 9 Temmuz 2017'de yayımlanarak görüşe sunulan Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı Taslağı'nda yer almaktadır². Dolayısıyla paketin hazırlanmasın-

1 Hakan Pekcanitez, Oğuz Atalay ve Muhammet Özkes, "Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifinin (2020) Değerlendirilmesi", LEXPERA Blog, 30 Mart 2020, <https://blog.lexpera.com.tr/hmk-ile-bazi-kanunlarda-degisiklik-yapilmasina-dair-kanun-teklifinin-2020-degerlendirilmesi>, (Erişim tarihi: 10 Haziran 2020).

2 "HMK'da Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı Taslağı", Hukuki Haber, <https://www.hukukihaber.net/mevzuat/hmk-da-degisiklik-yapilmasina-dair-kanun-tasarisi-taslagi-h93652.html>, (Erişim tarihi: 12 Haziran 2020).

dan önce hukuk yargısına ilişkin meseleler doktrin ve uygulamada o tarihten bu yana tartışılmaktadır. Ancak temel kanunlardaki değişiklikler uygulamayı derinden etkileyeceği için teklif edilen değişikliklerin etkilerinin tespiti bakımından simülasyon çalışması yapılması uygun olur. Farazi yargılamalar bazında değişikliklerin, yargılama süresine etkisinin hesaplanması; hedef sürelerle, iş yüküne ve adalete erişim üzerinde doğuracağı sonuçların rakamlarla ortaya konulması, kanun değişikliğine olan ihtiyacı daha görünür kılacak; söz konusu kuralların uygulanmasını kolaylaştıracaktır.

Kanun bir kül olarak yürürlüğe girmekte maddelerin yürürlüğü bakımından erteleme hükmü bulunmamaktadır. Dava şartı arabuluculuğa ilişkin düzenleme getiren diğer kanunlardan (7036 ve 7155 sayılı Kanunlar) farklı olarak arabuluculuğa ilişkin hükümlerin uygulanmasına yönelik bir erteleme içermektedir. Bunun temelinde ülkemizdeki arabuluculuk uygulamalarının ve arabulucu sayısının artması sebepleri yatıyor olabilir. İş uyuşmazlıklarında dava şartı uygulamasının üzerinden iki buçuk yılı, ticari uyuşmazlıklarda arabuluculuk uygulamasının üzerinden ise bir buçuk yılı aşkın bir süre geçmiştir. Bu süreçte kazanılan arabuluculuk tecrübesiyle tüketici uyuşmazlıklarında dava şartı arabuluculuğun etkin bir şekilde işlemesi beklenmektedir.

İLK DERECE YARGILAMASINDA ETKİNLİĞİ ARTIRAN DÜZENLEMELER

ALENİYET İLKESİNİN SINIRLANDIRILMASI

Yargılamanın aleni olması hukuk devletinde yargılamaya demokratik karakter kazandırmaktadır. Aleniyet ilkesi hem yargılamanın tarafları hem de adına yargılama yapılan Türk Milleti (AY, m. 9) için adil yargılanma hakkının güvencesidir. Ancak geçtiğimiz yüzyılda bireyselleşmeyle beraber gelişen kişilik hakları, tarafların tasarrufuna büyük ölçüde açık olan hukuk yargılamasında kişilik hakları lehine aleniyet ilkesinin zayıflaması sonucunu doğurmuştur. Kanun koyucular aleniyet ilkesi ile kişilik hakları arasında çatışma çıktığında aleniyet ilkesinin sınırlandırılmasını tercih etmişlerdir.³ Nitekim Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin adil yargılanma hakkını düzenleyen 6. maddesinde de “demokratik bir toplum içinde ahlak, kamu düzeni veya ulusal güvenlik yararına, küçüklerin çıkarları veya bir davaya taraf olanların özel hayatlarının gizliliği gerektirdiğinde veyahut aleniyetin adil yargılamaya zarar verebileceği kimi özel durumlarda ve mahkemece bunun kaçınılmaz olarak değerlendirildiği ölçüde, duruşma salonu tüm dava süresince veya kısmen basına ve dinleyicilere kapatılabileceği” düzenlenmiştir.

Yargı Paketi'nde Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 28. maddesinde yapılan değişiklikle hukuk yargılamasının aleni olması ilkesi sınırlandırılmakta; duruşmaların bir kısmının veya tamamının gizli olarak yapılmasını gerektiren haller

³ Nesibe Kurt Konca, *Medeni Usul Hukukunda Aleniyet İlkesi*, (Adalet Yayınevi, Ankara: 2009), s. 400.

olan genel ahlakın veya kamu güvenliğinin yanına “yargılama ile ilgili kişilerin korunmaya değer üstün bir menfaatinin bulunması” hali de eklenmektedir. Kişilik haklarının gelişmesiyle birlikte özel hukuk yargılamasında yargılamanın taraflarının özel hayatlarının gizliliği, ticari sırlarının korunması gibi sebeplerle hukuk yargılamasında aleniyet ilkesi yerini gizli yargılamaya bırakmaktadır. Somut olayın özelliklerine göre adil yargılanmanın tesisi için de gizli yargılama söz konusu olabilecektir. Anayasa Mahkemesi de özel hayatın korunması amacıyla gizli yargılama yapılması talebinin yerel mahkeme tarafından reddedilmesini temel hak ihlali olarak nitelendirerek bireysel başvuru talebini kabul ederek başvurucuya tazminat ödenmesine karar vermiştir.⁴ Bu açıdan aleniyeti sınırlandıran değişiklik hukuk yargılamasına ilişkin güncel ihtiyacı karşılar niteliktedir. Keza yargılamanın aleni olması sebebiyle özel hayatlarının gizliliğinin veya ticari sırlarının tehlikeye düşmesinden endişe duyarak dava açmaktan imtina edenlerin, hak arama özgürlüğü de korunmaktadır.

Bununla birlikte Kanun metninde “korunmaya değer üstün menfaat” yerine yargı uygulamasında genel kabul görmüş kavramların kullanılması, en azından yargı içtihatlarında yerleşmiş Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ndeki sınırlama sebeplerine benzer şekilde düzenlenmesi uygulayıcıların değişikliği kolaylıkla yorumlamasına imkan verirdi. Keza Anayasa’nın 141. maddesinde yer alan “Duruşmaların bir kısmının veya tamamının kapalı yapılmasına ancak genel ahlakın veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hallerde karar verilebilir” hükmünün değişikliğin yapılmasında değerlendirilmesi ve anılan değişikliğin günümüz ihtiyaçlarını karşılayan anayasanın ardından vücuda gelmesi daha yerinde olurdu.

HAKİMİN REDDİ

Hakimin reddine ilişkin olarak ret nedenleri yargının ihtiyaçları gözetilerek genişletilmekte; ret usulü ve ret talebinin incelenmesi yargılamanın gereksiz yere uzamasını engelleyecek şekilde yeniden düzenlenmektedir. Hakimin reddi nedenlerine daha önce aynı uyuşmazlıkta arabuluculuk veya uzlaştırmacılık yapmış olma halleri eklenmektedir. Arabulucu ve uzlaştırmacı tarafsız olsa da onun alternatif uyuşmazlık çözüm sürecinde taraflardan öğrendiği bilgiler, hakim olarak görevini yaparken tarafsız bir şekilde hüküm kurmakta zorlanmasına sebebiyet verecektir. Yapılan düzenleme 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu’nun 5. maddesinde geçen arabuluculuk sürecinde taraf-

4 AYM. 25.10.2017, Başvuru No: 2014/14189, (RG. T. 16.11.2017, S. 30242).

ların ileri sürdüğü bilgi ve belgelerin yargılamada kullanılmaması maddesiyle de bağdaşmaktadır.⁵

Aynı uyuşmazlıkta daha evvel arabuluculuk ve uzlaştırmacılık yapmış olmanın hakimin reddi sebebi teşkil etmesi, alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin yaygınlaşmasından kaynaklanmaktadır. Her ne kadar ret sebepleri kanunda sayılanlarla sınırlı olmasa da hakimin tarafsızlığından şüphe duyulmasını gerektiren önemli sebeplerin tespitinde kanundaki sayma uygulamadaki tereddütleri giderecek ve ret sebebine ilişkin incelemenin uzaması sebebiyle hak kayıplarının ortaya çıkmasına engel olacak niteliktedir. Keza kanunda bu husus açıkça zikredildiğinden hakimlerin de tarafsızlıklarını sağlamak üzere daha fazla ihtimam göstermelerini gerekecektir. Yargı Paketi'yle ret sebeplerine ilişkin saymanın kapsamını genişleten hüküm, adil yargılanma hakkının tesisi bakımından tarafsız mahkemelerce yargılama güvencesinin de kapsamını genişletmektedir.

Yapılan değişiklik dolaylı yoldan bilirkişilik kurumu bakımından da önem arz etmektedir. Şöyle ki bilirkişilerin reddinde hakimin reddine ilişkin hükümler uygulanacağından, aynı uyuşmazlıkta daha evvel arabuluculuk veya uzlaştırmacılık yapmış olma, bilirkişi bakımından da ret sebebi teşkil edecektir.

Hakimin reddine ilişkin merci kararlarına karşı dava konusunun miktar ve değerine göre esas hüküm beklenmeden doğrudan istinaf kanun yoluna başvurulabilmesi imkanı getirilmektedir. Merci kararına karşı hüküm verildikten sonra hükümle birlikte kanun yoluna başvurulması, merci kararının gecikmiş bir aşamada denetlenmesi sonucunu doğurmakta ve yargılamanın uzamasına sebebiyet verebilmekteydi. Bu durum karşısında merci kararlarına karşı doğrudan istinaf kanun yoluna başvurma gereğinin benimsenmesi, adalete erişimin kolaylaştırılması, makul sürede yargılanma hakkının tesisi bakımından yerindedir. Bireylere tanınan dereceli yargılama hakkının zaman bakımından etkin kullanımına imkan vermektedir.

BELİRSİZ ALACAK DAVASI

Belirsiz alacak davası Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nu ile yargı sistemimize dahil olan ve 2011'den bu yana uygulaması tartışılan bir eda davası çeşididir. Alacaklının davanın açıldığı tarihte alacağın miktarını yahut değerini tam ve kesin olarak belirleyebilmesinin kendisinden beklenemeyeceği veya bunun imkansız

5 Selçuk Öztekin, Sema Taşpınar Ayvaz ve Serdar Kale, "Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında 20 Mart 2020 Tarihli Kanun Teklifi'ne İlişkin Bazı Açıklamalar ve Kanun Teklifinin Değerlendirilmesi", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Cilt: 33, Sayı: 149, (2020), s. 99.

olduğu hallerde, hukuki ilişkiyi ve asgari bir miktar ya da değeri belirtmek suretiyle açılan davalara, belirsiz alacak davası adı verilmektedir (HMK, m. 107).

Yargı Paketi'nde yapılan değişikliklerle belirsiz alacak davasında talebin artırılmasına ilişkin olarak uygulamada yaşanan sorunlara çözüm sunulmaktadır. Buna göre alacağın miktarı veya değerinin tam ve kesin olarak belirlenebilmesi mümkün olduğunda hakim tarafından tahkikat sona ermeden verilecek iki haftalık kesin süre içinde davacı iddianın genişletilmesi yasağına tabi olmaksızın talebini tam ve kesin olarak belirleyebilecektir. Aksi halde dava açılırken talep sonucunda belirtilen miktar veya değer dikkate alınarak karar verilecektir (HMK, m. 107, 2). Getirilen düzenleme her belirsiz alacak davasında hakime, alacağın miktar veya değerinin belirlenebilmesinin mümkün olduğu zamanı tespit edip; bu an itibarıyla davacıya talebini belirleyip mahkemeye bildirmek üzere kesin süre verme yükümlülüğü yüklemektedir.

EK CEVAP SÜRESİ

Cevap dilekçesinin iki haftalık süre içinde hazırlanmasının çok zor yahut imkansız olduğu hallerde davalının cevap vermek için ek süre talebinde bulunması halinde verilecek ek sürenin başlangıç tarihi konusunda uygulamada farklı kararlar verilmekte ve bu durum hak kayıplarına yol açabilmekteydi. Yargı Paketi'nde yapılan düzenlemeyle hem yazılı hem de basit yargılama usulünde ek sürenin iki haftalık cevap süresinin bitiminden itibaren işlemeye başlayacağı hüküm altına alınmaktadır (HMK, m. 127; 317). Yapılan değişiklik yargı reformunun adli yargıda adalete erişimin kolaylaştırılması için başvuru sürelerinin yeniden düzenlenmesi ve süreçlerdeki belirsizliklerin ortadan kaldırılması hedeflerine uygundur.

ÖN İNCELEME KURUMU İLE İDDİA VE SAVUNMANIN DEĞİŞTİRİLMESİ-GENİŞLETİLMESİ YASAĞI

Üçüncü Yargı Paketi'nde yer alan ön inceleme kurumuna ilişkin düzenlemeler, yargılama aşamaları bakımından uygulamaya yansıtacak temel değişikliklerin başında gelmektedir. Tahkikata hazırlık niteliği taşıyan, yargılamanın yol haritasının çizildiği ön inceleme aşamasının sağlıklı işletilmesi adil yargılama hakkının tesisi bakımından temel bir gerekliliktir. Yargı Paketi'yle ön inceleme hakkında yapılan değişikliklerle ön inceleme duruşmasından evvel yargılamaya ilişkin bilgilerin mahkemeye sunulmasını sağlayarak bu duruşmada yol haritasının tam olarak çizilerek daha hızlı ve etkili şekilde tahkikat sürecini başlatabilmek hedeflenmektedir. 7251 sayılı Kanun'un gerekçesine göre yapılan düzenleme, ön inceleme du-

ruşmasının daha etkin bir şekilde icrasını ve ön inceleme aşamasından beklenen faydanın artırılması amaçlanmaktadır.⁶

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 139. maddesinde yapılan değişiklikle ön inceleme duruşması için çıkarılacak davetiyede davetiyenin tebliğinden itibaren iki haftalık kesin süre içinde tarafların dilekçelerinde gösterdikleri ancak henüz sunmadıkları belgeleri mahkemeye sunmaları veya başka yerden getirtilecek belgelerin getirtilebilmesi amacıyla gereken açıklamayı yapmaları, bu hususların verilen süre içinde yerine getirilmemesi halinde o delile dayanmaktan vazgeçmiş sayılacaklarına karar verileceği ihtar edileceği düzenlenmektedir. Keza Yargı Paketi'yle Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 139 ila 141. maddelerinde yer alan, ön inceleme duruşmasına gelen tarafın mazeretsiz olarak gelmeyen tarafın yokluğunda iddiasını ve savunmasını serbestçe genişletip değiştirebilmesine imkan veren hükümler kaldırılmaktadır. Bu suretle yazılı yargılama usulünde, iddia ve savunmanın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı davacı bakımından cevaba cevap dilekçesinin davalı bakımından ise ikinci cevap dilekçesinin verilmesinden sonra başlayacaktır. Dilekçeler aşamasında iddia ve savunmanın mahkemeye sunulması, bu çerçevede teksif ilkesinin daha katı uygulanması esası benimsenmektedir.

Maddenin eski halinde tarafların ön inceleme duruşmasına gelmesini ve tahkikata daha sağlıklı başlanmasını sağlamak üzere, ön inceleme duruşmasına gelen tarafın, karşı tarafın mazeretsiz gelmemesi durumunda iddiasını ve savunmasını serbestçe genişletip değiştirebileceği düzenlenmişti. Duruşmaya gelinmemesi halinde karşı tarafın iddiasını genişletip değiştirebilme ihtimali, taraflar üzerinde ön inceleme duruşmasına katılma baskısı oluşturmakta; böylelikle de ön inceleme kurumunun daha sağlıklı bir şekilde işlemesine katkı sağladığı kabul edilmekteydi⁷. Bu bağlamda doktrinde yapılan değişiklik, ön inceleme aşamasının şekli bir yargılama aşaması olarak görülmesine sebebiyet vereceği gerekçesiyle eleştirilmektedir.⁸

Ancak kanun değişikliğinin gerekçesine göre ön inceleme duruşmasına katılmayan tarafın aleyhine diğer tarafın iddia veya savunmasını rahatlıkla geniş-

6 "Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi (2/2735) ve Adalet Komisyonu Raporu", TBMM, s. 17, <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem27/yil01/ss216.pdf>, (Erişim tarihi: 8 Haziran 2020).

7 Adem Albayrak, "Hukuk Yargılamasında Ön İnceleme", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Yıl: 11, Sayı: 41, (Ocak 2020), s. 529.

8 Pekcanitez, Atalay ve Özkes, "Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifinin (2020) Değerlendirilmesi".

letilebilmesi veya değiştirilebilmesi, silahların eşitliği ilkesinin ihlalini gündeme getirmekte; bu ihlal davayı takip etmediğinde davayı inkar ettiği kabul edilen ve duruşmaya katılma zorunluluğu bulunmayan davalı taraf bakımından çok daha belirgin nitelik taşımaktadır.⁹ Yargı Paketi'yle getirilen düzenlemenin adil yargılanma hakkının bir unsuru olan silahların eşitliği ilkesine hizmet etmeyi amaçladığı söylenebilir.¹⁰ Silahların eşitliği ilkesi devletin meşru bir gerekçe olmaksızın duruşmada hazır bulunma hakkına müdahale etmemesini; tarafların duruşmaya katılmalarını sağlamak üzere gerekli tedbirleri almasını gerektirir.¹¹

Yapılan değişikliğin uygulama bakımından beklenen faydası tarafların iddia ve savunmalarını dilekçeler aşamasında tam olarak ileri sürmeleri gereğinin ön plana çıkması ve iddia ve savunmanın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağının işlevselliğini yalın bir düzenlemeyle artırmasıdır. Taraflarca getirilme ilkesinin geçerli olduğu davalarda ön inceleme aşamasıyla birlikte karşı tarafın açıklarızası ve ıslaha başvuru dışında iddialarını ve savunmalarını genişletmeleri veya değiştirmeleri mümkün olmayacaktır. Ön inceleme aşamasında mahkeme dava konusu uyuşmazlıkları belirleyecek ve bu uyuşmazlıklarla sınırlı şekilde tahkikatı yürütüp hüküm kuracaktır. Yapılan değişiklik ön inceleme aşamasının önemini veya bu husustaki duruşmaya katılma gereğini ortadan kaldırmış değildir. Çünkü ön inceleme duruşmasına katılan taraf bu duruşmada yargılamanın yol haritasını teşkil eden tutanağın tutulmasına aktif bir şekilde katılarak kendisi bakımından avantajlar sağlayabilir.¹²

Kanaatimizce çözümlenmesi gereken sorunun kaynağında teksif ilkesinin yargı uygulamasında öneminin tam olarak anlaşılabilmesi; ön inceleme tutanağının tensip zaptı gibi düşünülmesi vardır. Ön inceleme aşamasında uyuşmazlığın

9 "Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi (2/2735) ve Adalet Komisyonu Raporu", s. 17.

10 Doktrinde, sadece bir duruşmaya katılmak suretiyle, yargılamada diğer tarafa nazaran oldukça avantajlı hale gelmek, adil yargılanma hakkına aykırı bulunmaktadır. Bkz. Öztekin, Taşpınar, Ayvaz ve Kale, "Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında 20 Mart 2020 Tarihli Kanun Teklifi'ne İlişkin Bazı Açıklamalar ve Kanun Teklifinin Değerlendirilmesi", s. 116.

11 Bununla birlikte Hanağası, ön inceleme duruşmasına geçerli bir mazereti olmaksızın katılmayan tarafın, duruşmaya gelen tarafın yaptığı işlemlere ve onun muvafakati olmaksızın iddia ve savunmasını genişletip değiştirebilmesine itiraz edememesinin silahların eşitliği ilkesine aykırı olmadığı kanaatindedir. Çünkü taraflara ön inceleme duruşmasına geçerli mazereti bulunmaksızın katılmayan tarafın sonuçlar meşruhatlı bir davetiyle taraflara bildirilmektedir. Bu davetiyeye rağmen, ön inceleme duruşmasına katılmayan tarafın söz konusu yaptırımlarla karşılaşması ön incelemenin etkinliğinin sağlanması şeklindeki meşru amaca hizmet ettiğinden silahların eşitliği ilkesi ihlal edilmemektedir. Bkz. Emel Hanağası, *Medeni Usul Hukukunda Silahların Eşitliği İlkesi*, (Yetkin Yayınevi, Ankara: 2016), s. 385-386.

12 Öztekin, Taşpınar, Ayvaz ve Kale, "Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında 20 Mart 2020 Tarihli Kanun Teklifi'ne İlişkin Bazı Açıklamalar ve Kanun Teklifinin Değerlendirilmesi", s. 116.

tam olarak tespit edilerek tahkikatın çekişmeli vakıalara hasredilmesi gerekirken yargılama boyunca verilen karşılıklı beyanlarla tarafların sürekli olarak yeni iddia ve savunmalar ileri sürmesi yargılamayı uzatmaktadır. Olması gereken yargılamanın başında dilekçeler aşamasında tarafların iddia ve savunmalarını, onları ortaya koyan vakıalarla birlikte tam ve doğru olarak ileri sürmeleri; mahkemenin de ön inceleme aşamasında tespit ettiği uyuşmazlık konusu vakıalara hasren tahkikatı yürütüp hüküm kurmasıdır. Bu suretle yargılamanın makul sürede ve isabetli kararlar ile tamamlanması sağlanır.

Ön inceleme aşamasında uyuşmazlıkların sulh veya arabuluculuk suretiyle çözümlenmesi, yargılama neticesinde verilecek kararlar davanın sona ermesine göre daha tercihe şayandır. “En kötü sulh en iyi davadan iyidir” özdeyişiyle vurgulanan çözüm anlayışı insan odaklı adalet sisteminin de bir gereğidir. Uyuşmazlığın yargı kararı yerine sulh ile çözümlenmesini üstün tutan bu anlayışın gereği olarak hakime sulh ve arabuluculuğun etkinliğinin artırılmasına yönelik olarak bunları teşvik görevi yüklenmektedir. Hukuk yargılamasında sulh ve arabuluculuğun etkinliğinin artırılması amacıyla yargıca verilen yetki artırılmaktadır.

Bu çerçevede Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 141. maddesinde yapılan değişiklikle hakimlerin taraflara sulh ve arabuluculuğun esasları, süreci ve hukuki sonuçları hakkında aydınlatıcı bilgi vererek bu yöntemlerin uygulanmasını teşvik etmeleri öngörülmektedir. Eski düzenlemede daha dar kapsamlı bir teşvik yükümlülüğü bulunmaktaydı. Yeni düzenleme ise söz konusu yöntemlere ilişkin bilgilendirme yükümlülüğü getirmektedir. Sulh ve arabuluculuk kurumlarına başvurmak hususunda tarafların teşvik edilme şekli, somut uyuşmazlıklara göre farklılık arz etmektedir. Bu sebeple kanuni düzenlemeden ziyade hakimlerin bunu uygulaması ve uygulama becerisine sahip olması gerekmektedir. Bu çerçevede uyuşmazlıkların ve tarafların özelliklerine göre sulha ve arabuluculuğa teşvik şekillerine ilişkin hakimlerin iletişim becerilerini geliştirecek meslek içi eğitim almaları ilgili hükmün etkin bir şekilde uygulanmasını sağlayacaktır.

Dava olarak mahkemelerin önüne gelen uyuşmazlıkların tarafların anlaşması suretiyle çözümlenmesinde kanuni düzenlemeden ziyade uygulamanın gelişmesi için uygulayıcıların becerilerinin artırılması gereğinin altının çizilmesi gerekir. Zira bu değişiklikten evvel de Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda yer alan sulh ve arabuluculuğa teşvik görevinin şeklen yerine getirildiğine ilişkin şikayetler bulunmaktaydı. Bunun temelinde yatan sebepler, hakimlerin lisans eğitiminde bu hususta eğitim almamaları; hukuk eğitiminin sulha değil yargılamaya odaklanması, uygulamada da sulh ve arabuluculuğa teşvikin hakim tarafından tarafsızlığına gölge düşür-

me ihtimaline ilişkin endişe şeklinde sıralanabilir. İnsan odaklı adalet sisteminin tesisi için yargının işlevinin “uyuşmazlığa mahkeme kararıyla son vermek” değil; “uyuşmazlığı çözmek” olduğunun kabulüyle hukuk eğitiminin ve hakim/hakim yardımcısı adaylarının eğitiminin yapılandırılması gerekir.

Ön inceleme kurumunun başarıyla uygulanabilmesi bakımından asıl ihtiyaç duyulan değişikliğin hakim yardımcılığı kurumu olduğu kanaatindeyiz. Ön inceleme aşamasında hakim yardımcılarının dilekçeler teatisi sürecinde oluşan dava dosyasını ayrıntılı bir şekilde inceleyip tahkikat için uyuşmazlık konusu vakıalara ve onları ortaya koymaya elverişli delillere ilişkin rapor sunması, hakimlerin yargılamaya hazırlıktan ziyade yargılamanın bizatihi kendisine mesai harcamasını sağlayabilecektir. Yine bu aşamada hakim yardımcılarını dosyaları ayrıntılı inceleyecekleri için tarafların alternatif uyuşmazlık çözüm yollarına başvurmalarını teşvik etmek üzere kullanılacak somut olaya özgü argümanların tespit edilebilmesi mümkün olabilecektir.

Bu bağlamda ön inceleme aşamasında aktif görev alacak hakim yardımcılığı kurumunun bir an evvel yargı sistemimize kazandırılmasında esaslı fayda vardır. Esasen 2006 tarihli Adalet Bakanlığı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı'nda yer alan ön inceleme kurumunun başarıyla uygulanabilmesi için mahkemelerin iş yükünün azaltılmasının ve hakimlere ön incelemede destek olmak üzere hakim yardımcılığı düzenlemesine yer verilmesi gereğinin altı çizilmiştir. Ön inceleminin hakim yardımcısının katılımıyla gerçekleştirilmesinin yargılamayı hızlandıracığı ve yargıda etkinliğin sağlanmasına hizmet edeceği kabul edilmektedir.¹³ Bu bağlamda Yargı Reformu Stratejisi Belgesi'nde yer alan hakim yardımcılığı müessesinin oluşturulması hedefi gerçekleştirilmesi ve etkin bir şekilde işleminin sağlanması halinde, ön inceleme aşamasının yargılamanın sağlıklı ve daha hızlı işlemesine yönelik işlevini yerine getirebilmesi mümkün olacaktır.

SES VE GÖRÜNTÜ NAKLİ YOLUYLA DURUŞMANIN YAPILMASI

Ses ve görüntü nakli yoluyla duruşma yapılabilmesi aslında 2011'de Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 149. maddesiyle mevzuat alt yapısına kavuşmuştur. Elektronik duruşma yöntemi de denilen bu yöntem, ceza yargılamasında uzun süredir

¹³ Hakan Pekcantez, “Hukuk Muhakemeleri Kanun Tasarısı'nın Tanıtımı”, *Medeni Usul ve İcra-İflas Hukukçuları Toplantısı-V*, Ankara 2006, s. 23; Baki Kuru, “Hukuk Muhakemeleri Kanun Tasarısı Hakkında Genel Değerlendirmeler”, *Medeni Usul ve İcra-İflas Hukukçuları Toplantısı V*, Ankara 2006, s. 72; Nesibe Kurt Konca, *Hakim Yardımcılığı Kurumu ve Türkiye’de Uygulanabilirliği*, (SETA Rapor, İstanbul: 2016), s. 56.

etkin bir şekilde uygulanan Ses ve Görüntü Bilişim Sistemi (SEGBİS) sayesinde yargımıza yabancı değildir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 149. maddesi uyarınca taraflar ve vekilleri buldukları yerden duruşmaya seslerinin ve görüntülerinin eş zamanlı nakli suretiyle katılabileceklerdir. Ancak ilgili düzenleme koronavirüs salgınına kadar yeterince bilinmemesi, mahkemelerin alt yapısındaki eksiklikler ve özellikle her iki tarafın rızasının varlığının kanuni koşul olması sebepleriyle uygulamada yaygınlaşmamıştır.¹⁴ Yargılamaların hızlı ve etkin bir şekilde yürütülmesi için yargılama ilkeleri gözetilerek güncel teknolojik imkanların kullanılmasını sağlayacak usul kurallarının kabulü gereği vardır.¹⁵ Elektronik sistemlerinin yargılamada etkin olarak kullanılmasının adalet hizmetlerinin yerine getirilmesindeki işlevini yaşayarak tecrübe ettiğimiz koronavirüs salgını sürecinde elektronik duruşma yöntemini kolaylaştıran ve yaygınlaştıran hükümlerin kabul edilmesi hak arama özgürlüğünün tesisinin bir gereğidir. Yargılamaların salgın hastalık gibi olağanüstü hallerde dahi devam edebilmesini sağlayan elektronik duruşma yöntemi adaletin gecikmesiyle ortaya çıkan hak kayıplarının önüne geçmekte adalete erişimi kolaylaştırmaktadır. Yapılan değişiklik yargı reformundaki vatandaş odaklı adalet hizmeti verilmesi anlayışının ve teknolojinin yargı sisteminde etkin kullanılması hedeflerinin tezahürüdür.

Yargı Paketi'nde ses veya görüntü nakli yoluyla duruşmanın yapılması usulü yeniden düzenlenerek elektronik duruşma (e-duruşma) yöntemi kolaylaştırılmaktadır. Tarafların talebi üzerine talep eden taraf veya vekil aynı anda ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla bulunduğu yerden duruşmaya katılabilecek ve usul işlemlerini yapabilecektir. Keza taraflar rıza gösterirse tanık, bilirkişi veya uzmanlar ses ve görüntü yoluyla dinlenebilecektir. Ayrıca tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edemeyecekleri dava ve işlerde ilgililerin aynı anda ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla buldukları yerden dinlenilmesine resen karar verilebilecektir.

İlgili hükümde "bulunan yerden" bahsedildiği için ses ve görüntü nakliyle duruşma icrası için illaki adliyeye gitme gereği bulunmamaktadır. Bu durumda bir avukatın kendi bürosundan duruşmaya katılabilmesi mümkündür. Ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla veya başka yerde duruşma icrasına ilişkin usul ve esaslar yönetmelikte belirlenecektir (HMK, m. 149,5). Ancak ses ve görüntü nakli

14 Seda Aydın Gayretli, "Medeni Yargılama Hukukunda Ses ve Görüntü Nakli Yoluyla Duruşmaya Katılma", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Prof. Dr. Şeref ERTAŞ'a Armağan, Cilt: 19, Özel Sayı, (2017), s. 2123.

15 Serdar Kale, "Ses ve Görüntünün Nakledilmesi Yoluyla Duruşmanın İcrası (HMK md. 149)", *Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Dergisi*, Sayı: 25, (2013/2), s. 141.

yoluyla duruşma icrasının, yargılama ilkelerine uygun bir şekilde düzenlenecek yönetmelikte açıklanması gerekir. Yönetmelik düzenlemesi ve uygulama, hukuki güvenlik ve kişisel verilerin korunması esasları çerçevesinde şekillenmelidir.

Yapılan düzenlemede hakimin elektronik duruşma yönteminin uygulanmasındaki etkinliği artırılmaktadır. Hakimin artan bu yetkisinin kullanımının denetlenmesi bakımından ses ve görüntü nakliyle duruşma yapılmasına ilişkin verdiği kararların gerekçelendirilmesi büyük bir önem taşımaktadır. Nitekim Anayasa Mahkemesi güncel iki bireysel başvuru kararında “SEGBİS yönteminin yüz yüzelik ilkesini sağladığı” şeklinde kategorik bir gerekçeye dayanılması halinde olaya özgü somut gerekçeler sunulmadan başvurusunun duruşmada hazır bulunma talebi reddedildiği sonucuna ulaşmıştır. Yüksek Mahkeme ilk derece mahkemesinin başvurusunun duruşmaya katılmasını sağlamak için başka bir yöntemin bulunup bulunmadığını incelemeyen ve SEGBİS yönteminin kullanılmasının zorunlu olduğunu gerekçelendirmeden başvurusunun talebini reddetmesini adil yargılanma hakkı kapsamındaki duruşmada hazır bulunma hakkına aykırı bulmuştur.¹⁶

Yapılan düzenlemenin yargılama hukuku ilkelerinden, tasarruf (taraf egemenliği), hukuki dinlenilme hakkı, makul sürede yargılanma, usul ekonomisi, doğrudan doğrualık ve aleniyet ilkeleri dikkate alınarak uygulanması gerekir. Bu uygulamada mahkemenin ses ve görüntü nakli yapılması suretiyle yargılama yapılmasını gerektiren sebeplerin varlığını, adil yargılanma hakkının unsurlarını gözeterek gerekçelendirmelidir. Aksi halde ilgili hükmün hakimin keyfi uygulamalarına yol açabileceği eleştirisi¹⁷ uygulamada karşılık bulabilir. Ancak ses ve görüntü nakli yoluyla duruşma yapılmasının, istinabe ve inabe yöntemlerine göre yargılama ilkelerine daha uygun olduğunu; yargısal hak ve özgürlükleri alternatif olan diğer yöntemlere nazaran daha iyi koruduğunu söylemek gerekir.¹⁸ Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 149. maddesine eklenen dördüncü fıkrada başka yerde duruşmanın icrası düzenlenmiştir. Buna göre “Mahkeme, fiili engel veya güvenlik sebebiyle duruşmanın il sınırları içinde başka bir yerde yapılmasına, yargı çevresi içinde yer aldığı bölge adliye mahkemesi adalet komisyonunun

16 AYM. KARARI KARARI, 06.02.2020, Başvuru no: 2017/38732; 06.02.2020, Başvuru no: 2017/22672, RG. T. 23.6.2020; S. 31164.

17 Pekanitez, Atalay ve Özkes, “Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifinin (2020) Değerlendirilmesi”; Buse Dişel, “İsviçre Hukukunda Kovid-19 Sebebiyle Yargıda Alınan Tedbirler Özellikle Medeni Yargıdaki Düzenlemeler ve Bu Düzenlemelerin Ülkemiz Açısından Değerlendirilmesi”, LEXPERA Blog, 22 Mayıs 2020, <https://blog.lexpera.com.tr/isvicre-hukukunda-kovid-19-sebebiyle-yargida-alinan-tedbirler-ozellikle-medeni-yargidaki-duzenlemeler-ve-bu-duzenlemelerin-ulkemiz-acisindan-degerlendirilmesi>, (Erişim tarihi: 12 Haziran 2020).

18 Nesibe Kurt, “Medeni Yargılama Hukukunda Doğrudan Doğrualık İlkesi”, *Bilge Öztan Armağanı*, (Turhan Kitabevi, Ankara: 2008), s. 619.

uygun görüşünü alarak karar verebilir.” Adalet Komisyonu Raporu’nda söz konusu hükmün temelinde “çok taraflı davalarda yüz yüzelik ilkesi ve adil yargılanma hakkı kapsamında uygulamadan gelen talepler”in bulunduğu; dava naklinin değil aynı il içerisinde duruşma naklinin düzenlendiği ifade edilmektedir.¹⁹ Anılan düzenleme yargı yeri belirlenmesini anımsatmaktadır. Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 21. maddesine göre davaya bakmakla görevli ve yetkili mahkemenin davaya bakmasına herhangi bir engel çıkarsa davaya bakacak mahkemenin tayini için yargı yeri belirlenmesi yoluna başvurulur. Yargı yerinin belirlenmesinde ilk derece mahkemeleri için bölge adliye mahkemelerine, bölge adliye mahkemeleri için Yargıtaya başvurulur (HMK, m. 22). Duruşmanın başka yerde icrası aynı mahkeme tarafından gerçekleştirildiği için yargı yeri belirlenmesinden ayrılmaktadır. Ancak doktrinde ilgili hükmün tabi hakim ilkesinin ihlaline yol açabileceği; duruşmanın başka yerde yapılmasından kastedilenin yine başka bir mahkeme salonunda duruşma icrası olduğu belirtilmektedir.²⁰ Kanaatimizce mahkemenin duruşma salonu dışında başka bir yerde duruşma icra etmesi, yargılamadan ziyade adliye yönetimine ilişkindir. Fiili engel veya güvenlik sebebiyle duruşmanın il sınırları içinde başka bir yerde yapılması gereği sadece hukuk yargısına özgü olmayıp; diğer yargı çeşitleri bakımından da ortaya çıkabilir. Bu çerçevede mahkeme teşkilatına ve adliye yönetimine ilişkin genel bir düzenleme yapılması yerinde olacaktır.

SÖZLÜ YARGILAMA VE TEBLİGAT

Yargı Paketi’nde sözlü yargılama aşamasının icrasına ilişkin değişiklikler yer almaktadır (HMK, m. 147, 186). Sözlü yargılama için tebligat yapılması suretiyle zaman kaybını engellemek üzere mahkemeye tahkikatın bittiğini bildirdikten sonra aynı duruşmada sözlü yargılama aşamasına geçme imkanı verilmiştir. Ancak taraflardan birinin talebi üzerine iki haftadan az olmamak üzere sözlü yargılama duruşması ertelenebilecektir. Hazır bulunsun veya bulunmasın sözlü yargılama için taraflara ayrıca davetiye gönderilmeyerek usul ekonomisi ilkesi tesis edilmeye çalışılmıştır. Zira sözlü yargılama için ayrı bir duruşma günü belirlenerek taraflara tebligat yapılmasının zaman kaybına yol açtığı, yapılan duruşmada tarafların beyanlarını tekrar etmesi sebebiyle etkili bir yargılama yapılamadığı belirtil-

19 “Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi (2/2735) ve Adalet Komisyonu Raporu”, s. 28.

20 Öztekin, Taşpınar Ayvaz ve Kale, “Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında 20 Mart 2020 Tarihli Kanun Teklifi’ne İlişkin Bazı Açıklamalar ve Kanun Teklifinin Değerlendirilmesi”, s. 121.

mektedir. Tahkikatın tamamlanmasından sonra ara vermeksizin sözlü yargılama yapılabilmesi, yargılamanın hızlanmasına ve kolaylaşmasına imkan vermektedir. Bu değişiklik yargı reformunun hukuk yargılamasının sadeleştirilmesi ve etkinliğinin artırılması amacını sağlamaya yönelik bir düzenlemedir.

Değişiklikte yer alan, tahkikatın son bulduğu duruşmada, hazır olsun-olmasın taraflara yapılacak sözlü yargılama duruşması için davetiye gönderilmemesi hükmünün hukuki dinlenilme hakkı açısından değerlendirilmesi gerekir. Söz konusu tebligatın fiziki ortamda yapılması, emek ve zaman kaybına keza yargılama giderlerinin artmasına yol açtığından yapılan düzenlemenin yargılamayı hızlandıracığı aşikardır. Ancak taraflara sözlü yargılama günü bildirilmediği için temel bir yargılama hukuku ilkesi olan hukuki dinlenilme hakkını zedeleyici nitelik taşımaktadır. Kanun koyucu, hukuki dinlenilme hakkının ihlalini engellemek üzere tahkikat duruşmasına ilişkin davetiyede tahkikatın sona erdiği duruşmada sözlü yargılamaya geçileceği, sözlü yargılama için duruşmanın ertelenmesi halinde taraflara ayrıca davetiye gönderilmeyeceği hususunu ihtar etmekte; taraflara yargılama sürecini takip etme ve inceleme yükümlülüğü yüklemektedir. UYAP sisteminden tarafların yargılamanın seyrini takip edebilmeleri kolaylıkla mümkün olduğundan taraflara yüklenen bu külfetin çok ağır olmadığı söylenebilir. Ancak yargılama süreçlerini hızlandırmak bakımından elektronik tebligat sisteminin yaygın bir şekilde kullanılması hem usul ekonomisi ilkesine hem de hukuki dinlenilme hakkına riayet ilkesine daha uygun bir çözümleme olabilir.

Tarafların sözlü yargılamada beyanları salt tekrar ettiklerini bildirmelerinin temelinde, uygulamada sözlü yargılamanın kanuni bir gereklilik gibi görülmesi²¹ ve öneminin göz ardı edilmesi bulunmaktadır. Aslında bu aşama tarafların tahkikat aşamasında elde edilen sonuçları gözeterek iddia ve savunmalarını değerlendirmeleri gerekir.²² Bu bağlamda sözlü yargılama, tezin ve antitezin gerekçeleri ile birlikte ortaya konulduğu, yargılama diyalektiğinin yürütüldüğü bir aşamadır. Uygulamada taraf vekillerinin lafzen beyanlarını tekrar edip salt taleplerinin kabul edilmesini talep etmekle yetinebileceği bir aşama değildir. Şekli bir yargılama aşaması gibi değerlendirilmesi, mahkemenin sentez yapmasını zorlaştırmakta; isabetli kararlar verilmesine engel teşkil etmektedir. Bu bağlamda yargılama diyalektiğini güçlendirecek şekilde yargılama aşamalarının uygulanması ihtiyacı bulunmaktadır. Bu sorun mevzuat değil hukuk eğitimi ve uygulama sorunudur.

21 Pekcanitez, Atalay ve Özkes, "Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifinin (2020) Değerlendirilmesi".

22 Süha Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku C. I*, (Yetkin Yayınevi, Ankara: 2018), s. 1025.

Sözlü yargılama için yapılacak duruşmaya tarafların gelmemesinin hukuki sonucu çeşitli ihtimallere göre Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 150. maddesine göre belirlenmelidir. Her iki taraf da herhangi bir bildirim yapmaksızın sözlü yargılama duruşmasına gelmezse mahkeme onların yokluğunda hüküm kurmalı; dosyanın işlem den kaldırılmasına karar vermemelidir.²³ Buna karşılık her iki taraf davaya devam etmeyeceklerini bildirirse yahut taraflardan biri gelir; diğeri mazeretsiz gelmez ve gelen taraf davaya devam etmeyeceğini beyan ederse mahkemenin dava dosyasının işlem den kaldırılmasına karar verilmesi gerekir (HMK, m. 150).

ISLAH

İslah, iddia ve savunmanın değiştirilmesi ve genişletilmesi yasağı sebebiyle tarafların yapamadıkları ya da düzeltemedikleri usul işlemlerini, tek taraflı bir irade beyanı ile tamamen veya kısmen düzeltmeleridir. Türk hukukunda bozmadan sonra ıslah işleminin yapılıp yapılmayacağı içtihadı birleştirme kararlarına²⁴ konu olmuştur. İchtihadı birleştirme kararlarına göre usul ekonomisi ilkesi gereği bozmadan sonra ilk derece mahkemesinde yeniden yapılacak tahkikatta ıslaha başvurulmaz. Ancak uygulamada kanun yolu aşamasından sonra ilk derece mahkemesinde yeniden tahkikata konu olan davada ıslah yapılamamasının adalete erişimi güçleştirdiği, ıslahla yapılamayan işlem için ayrıca dava açılmasına ve usul ekonomisi ilkesinin zedelenmesine yol açtığı yönünde eleştiriler vardı.²⁵

Üçüncü Yargı Paketi'yle iş yükünün azaltılması ve usul ekonomisi ilkesinin etkin bir şekilde uygulanabilmesi amacıyla Yargıtay tarafından bozulan veya bölge adliye mahkemesi tarafından kaldırılan hükme ilişkin olarak ilk derece mahkemesince tahkikata ilişkin bir işlem yapılması durumunda tahkikat sona erinceye kadar ıslahın yapılabileceği hüküm altına alınmaktadır (HMK, m. 177, 2). Yapılan düzenleme yargı reformundaki hak arama özgürlüğünün genişletilmesi ve adalete erişimin kolaylaştırılması amaçlarına uygunluk arz etmektedir.

23 Öztekin, Taşpınar Ayvaz ve Kale, "Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında 20 Mart 2020 Tarihli Kanun Teklifi'ne İlişkin Bazı Açıklamalar ve Kanun Teklifinin Değerlendirilmesi", s. 117-118.

24 4 Aralık 1948 tarihli 10/3 sayılı ve 6 Mayıs 2016 tarihli 2015/1 E. ve 2016/1 K. sayılı İchtihadı Birleştirme Kararı, 25 Ersin Erdoğan ve Cansu Korkmaz, "Yargıtay'ca Verilen Bozma Yahut Bölge Adliye Mahkemelerince Verilen Gönderme Kararlarından Sonra İslah Yapılıp Yapılamayacağı Sorunu", *Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Sayı: 2, (2016), s. 249-290; Cenk Akil ve Elif İrmak Büyük, "Yargı Kararları Işığında Bozmadan Sonra İslaha Gidilip Gidilemeyeceği Üzerine Düşünceler", *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 21, Sayı: 3, (Temmuz 2017), s. 3-34; Öztekin, Taşpınar Ayvaz ve Kale, "Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında 20 Mart 2020 Tarihli Kanun Teklifi'ne İlişkin Bazı Açıklamalar ve Kanun Teklifinin Değerlendirilmesi", s. 124.

Ancak düzenlemenin ikinci kısmında yer alan “bozma kararına uymakla ortaya çıkan hukuki durum ortadan kaldırılamaz” hükmü tartışmalıdır.²⁶ Yargıtayın bozma kararından sonra bozmaya uymakla ortaya çıkan hukuki durum ortadan kaldırılmayacak şekilde ıslah hakkının kullanılmasından murat edilen usulü kazanılmış haklara zarar vermeden ıslah yapılmasıdır. Fakat usulü kazanılmış hak kavramının içeriği konusunda doktrin ve yargı uygulamasında görüş birliği olmadığı için bu hükmün uygulanması yeni tartışmalarla usulü kazanılmış hak kavramının içeriğinin belirlenmesine imkan verecektir.

SENETLERLE İLGİLİ DEĞİŞİKLİKLER

İmza Atamayanların Durumu

Yargı Paketi’nde imza atamayanların, düzenleyecekleri senetlerdeki ispat şekli okuma-yazma bilip bilmemelerine göre ikili bir ayrıma tabi tutularak düzenlenmiştir. Buna göre mühür veya bir alet ya da parmak izi kullanmak suretiyle yapacakları hukuki işlemleri içeren belgelerin senet niteliğini taşıyabilmesi, okuma ve yazma bilmeyenler bakımından noterler tarafından düzenleme biçiminde oluşturulması; okuma-yazma bilenler bakımından ise noterler tarafından onaylanması şartına bağlanmaktadır (HMK, m. 206).

İlgili hükmün okuma-yazma bilen engelliler bakımından adalete erişim hakkını kolaylaştırdığı söylenebilir. Şöyle ki okuma-yazma bilenler bakımından geçerli olan onaylama biçiminde noter senedinin alınması şartının yerine getirilmesi düzenlenme biçimindeki noter senetlerine göre daha kolaydır. Ayrıca noterlerce onaylanacak veya düzenlenecek olan senetler için ilgisinden harç, vergi ve değerli kağıt bedeli alınmaması adalete erişimi kolaylaştırmaktadır. Bu bağlamda yapılan düzenlemenin yargı reformuna uygun engelli dostu bir değişiklik olduğu söylenebilir.

Belgelerin Halefler Aleyhine Kullanılması ve Adi Senetlerin Üçüncü Kişiler için Hüküm İfade Etmesi

Bir adi senetteki tarihin üçüncü kişiler açısından hangi an itibarıyla bağlayıcı olduğunun belirlenirken uygulamada duyulan tereddütleri gidermek üzere Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 215. maddesine ikinci fıkra eklenmekte ve madde başlığı değiştirilmektedir. Buna göre bir adi senet bakımından;

²⁶ Pekcanitez, Atalay ve Özkes, “Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifinin (2020) Değerlendirilmesi”.

- Kendisine ibraz olunduğu noter veya yetkili memur tarafından usulüne uygun olarak onaylanmış ise ibraz tarihi,
- Resmi bir işleme konu olmuşsa işlem tarihi,
- İmza edenlerden biri ölmüşse ölüm tarihi,
- İmza edenlerden birinin imza etmesine fiilen imkan kalmamışsa bu imkanı ortadan kaldıran olayın meydana geldiği tarih üçüncü kişiler hakkında da hüküm ifade eder.

Adi senette bahsedilen diğer senetlerin tarihleri üçüncü kişiler hakkında ancak son senet tarihinin onaylanmış olduğunun kabul edildiği tarihte hüküm ifade edecektir. Yargı Paketi'nde yer alan bu düzenleme, senetler bakımından hukuki işlem güvenliğini sağlamaya yöneliktir. Keza uygulamadaki tereddütlerin giderilmesi suretiyle yargılamaların hızlandırılmasına da hizmet etmektedir.

Ticari Defterlerin İbrazı ve Delil Olması

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun ticari defterlere ilişkin eski düzenlemesi uygulamada tartışmalara konu olmuştur. Bu tartışmalara göre ticari defteri ibraz edenin tek taraflı işlemiyle oluşturduğu kayıtların, bu kayıtlardan haberi olmayan karşı taraf aleyhine delil teşkil edebilmesi, hakkaniyete aykırı sonuçlar doğurabileceği gibi hukuk güvenliği ilkesine de zarar verebilecek nitelik taşımaktadır. Kanun koyucu bu gerekçeye dayalı olarak ticari defter kayıtlarının sahibi ve halefleri lehine delil olarak kabul edilebilmesi için öngörülen unsurlardan biri olan, diğer tarafın ticari defterlerindeki kayıtların “ilgili hususta hiçbir kayıt içermemesi” ifadesini Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 222. maddesinden çıkartmıştır. Çıkarılan ifade yerine “diğer tarafın ticari defterlerini ibraz etmemesi” durumu maddeye eklenmiştir. Bu suretle ticari defterde yer alan herhangi bir kaydın, sahibi lehine delil teşkil edebilmesi için diğer tarafın ticari defterini ibraz etmemesi şartının aranması gereği benimsenmiştir.²⁷

Ayrıca fıkraya eklenen cümleyle diğer tarafın ikinci fıkrada yazılan şartlara uygun olarak tutulan ticari defterlerinin ilgili hususta hiçbir kayıt içermemesi halinde ticari defterlerin sahibi lehine delil olarak kullanılamayacağı vurgulanmıştır. Karşı taraf usulüne uygun olarak tuttuğu defterleri ibraz ettiğinde, bu defterlerde ileri sürülen husus hakkında hiçbir kayıt bulunmazsa dahi ticari defterlere dayanan taraf kendi lehine hak çıkartamayacaktır. Böylesi bir çözümleme hukuki

27 “Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi (2/2735) ve Adalet Komisyonu Raporu”, s. 17.

güvenlik ilkesine ve hakkaniyete daha uygun bulunmaktadır. Çünkü ticari defteri ibraz edenin defterinde yer alan ve diğer tarafı muhatap alan kayıt, diğer tarafa sunulmakta ve diğer tarafın kendi defterindeki kayıtlara dayanarak karşı delil ileri sürmesi beklenmektedir. Keza karşı tarafın ticari defterini ibraz etmemesi hali, ileri sürülen delili hükümden düşürecek başka herhangi bir kayda sahip olmadığı anlamına gelecektir. Bununla beraber defter ibraz etmeyen tarafın, diğer tarafın ticari defterindeki kayıtların aksini senet veya diğer kesin delillerle ispatlama hakkı saklıdır.²⁸

BİLİRKİŞİ RAPORLARINA İTİRAZ

Taraflar bilirkişi raporunun kendilerine tebliğ edildiği tarihten itibaren iki hafta içinde itiraz edebilirler. Bilirkişi raporlarına itiraz süresinin zorunlu hallerde bir kereye mahsus olmak üzere iki hafta daha uzatılabilmesine ilişkin değişiklik yapılmıştır (HMK, m 281). Düzenlemenin eski halinde yer alan, iki haftalık itiraz süresi, kesin nitelik taşıdığından bu süre içerisinde itirazda bulun(a)mayan taraf, bu husustaki hakkını kaybediyordu. Doktrindeki karşı görüşlere rağmen yargı uygulamasında, bilirkişi raporuna itiraz edilmemesi (bazı hallerde edilememesi) karşı taraf yararına bir usuli kazanılmış hak sayıldığından itiraz etmeyen ya da edemeyen taraf hak kaybına uğrayabilmektedir.²⁹ Bu çerçevede uygulamada iki haftalık bilirkişi raporuna itiraz süresinin her durumda yeterli olamaması sebebiyle artırılmasına ilişkin talepler ortaya çıkmıştır.³⁰

Yapılan değişiklikle, bilirkişi raporuna karşı talebin iki haftalık süre içinde hazırlanmasının çok zor veya imkansız olması ya da özel yahut teknik bir çalışmayı gerektirmesi halinde yine bu süre içinde mahkemeye başvuran tarafa sürenin bitiminden itibaren işlemeye başlamak, bir defaya mahsus olmak ve iki haftayı geçmemek üzere ek süre verilmesi mümkün hale gelmiştir. Ancak anılan değişiklik, yargılama süresinin uzamasına neden olabilecek niteliktedir. Kanun koyucu yapılan düzenlemede, usul ekonomisi ilkesi ile hak arama özgürlüğü arasındaki çatışmada, itiraz süresini uzatma imkanı vererek hak arama özgürlüğünü tercih etmiştir.

28 Öztekin, Taşpınar Ayvaz ve Kale, "Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında 20 Mart 2020 Tarihli Kanun Teklifi'ne İlişkin Bazı Açıklamalar ve Kanun Teklifinin Değerlendirilmesi", s. 134.

29 Barış Toraman, *Medeni Usul Hukukunda Bilirkişi İncelemesi: (6754 Sayılı Bilirkişilik Kanunu İle Getirilen Yenilikler Çerçevesinde)*, (Yetkin Yayınevi, Ankara: 2017), s. 615.

30 "Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi (2/2735) ve Adalet Komisyonu Raporu", s. 17.

Davaya bakan mahkemenin ek süre verme hususunda takdir yetkisi bulunmaktadır. Yeni uygulamada bilirkişi raporuna itiraz süresinin uzatılmasına ilişkin taleplerin somut dayanaktan yoksun olması halinde mahkemece reddedilmesi gerekir. Mahkemenin bu husustaki taleplerini değerlendirirken talepte bulunan tarafın niyetini okumalıdır. Sırf yargılamayı uzatma amacıyla ileri sürülen süre uzatım taleplerinin reddedilerek yargılamayı uzatmaya yönelik kötü niyetli davranışların bertaraf edilmesi, hak arama özgürlüğünün sınırlandırılması niteliği taşımaz. Bu noktada doktrinde bilhassa ek rapora itiraz etmek üzere ileri sürülen süre uzatım taleplerinin yargılamayı geciktirme amacıyla yapılması halinde reddedileceği belirtilmektedir.³¹

KEŞFİN YAPILMASI

Keşif, uyuşmazlık konusu hakkında bizzat duyu organları yardımıyla bulunduğu yerde veya mahkemede inceleme yaparak davaya bakan hakimin bilgi sahibi olmasıdır (HMK, m. 288). Uygulamada –istisnai olsa da– keşfin konusu, kapsamı ve keşif mahalliyle ilgili gözlemlerini yeterli seviyede keşif tutanağına yazılmadığı; davaya bakan hakimin değişmesi halinde keşif tutanağındaki eksiklikler sebebiyle keşif tutanağının hükme esas alınamadığı; yeniden keşif yapılması gereğinin olduğu ifade edilmektedir. Yargılamada zaman, emek ve masraf kaybına yol açan bu durumun önüne geçerek usul işlemlerinde verimliliğin ve kalitenin artırılması için Yargı Paketi’nde keşfin yapılmasına ilişkin hüküm yeniden düzenlenmiştir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 290. maddesinde yapılan değişiklikle keşfin kapsamının mahkeme tarafından belirleneceği düzenlenerek gereksiz inceleme yapılması ve buna ilişkin evrakın dosyaya girmesi engellenmiştir. Ayrıca hakimin keşif tutanağına keşif konusu ve mahalliyle ilgili gözlemlerini yazacağı hükme bağlanmaktadır. Hakimin keşif konusu ve mahalline ilişkin gözlemlerini keşif tutanağına aktarması, keşfi yapan hakimin veya daha sonra dosyayı ele alacak hakim ya da toplu mahkeme heyetinin bilirkişi raporunu denetlemesini ve hüküm kurmasını kolaylaştıracaktır.³²

Kanaatimizce keşif sırasında ses ve görüntü kaydı alınarak teknolojinin imkanlarından yararlanılması, keşif tutanağındaki bilgilerle birlikte gerçeğin ortaya

31 Öztekin, Taşpınar Ayyavaz ve Kale, “Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında 20 Mart 2020 Tarihli Kanun Teklifi’ne İlişkin Bazı Açıklamalar ve Kanun Teklifinin Değerlendirilmesi”, s. 135.

32 “Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi (2/2735) ve Adalet Komisyonu Raporu”, s. 17.

çıkartılması bakımından işlevsel nitelik taşıyabilir. Halihazırda Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 153. maddesindeki düzenleme, dava dosyasında saklı kalmak kaydıyla yargılamanın zorunlu kıldığı hallerde mahkemece çekim yapılabilmesine ve kayıt alınabilmesine imkan vermektedir. Mahkemelerin teknik imkanları artırılarak bu hükmün özellikle keşiflerde işletilmesi, keşif delilinin gerçeğin ortaya çıkartılmasındaki etkinliğini artıracaktır.

YARGILAMA GİDERLERİNE İLİŞKİN DÜZENLEMELER

Delil avansı, bilirkişi, keşif ve tanık gideri gibi giderlerden oluşan ve ihtiyaç duyulup duyulmayacağı davanın başında henüz belli olmayan giderlere ilişkin olup gider avansına oranla daha yüksek bir meblağın ödenmesini gerektirmektedir. Uygulamada delil avansı gider avansı kapsamında düşünülmekte ve davanın başında tahsil edilebilmektedir. Delil avansının davanın başında alınması dava açan kişilere ağır bir mali yük getirmekte; hak arama özgürlüğünü ekonomik açıdan sınırlandırıcı bir etki doğurabilmektedir. Bu uygulamaya son vermek üzere Yargı Paketi'yle yapılan değişiklikle delil avansının, gider avansı kapsamına girmediği ve dava açarken mahkeme vizesine yatırılmasının zorunlu bulunmadığı açıkça düzenlenmektedir (HMK, m. 120).

Dava konusunun davacı tarafından devri halinde yargılama giderlerinden sorumluluğu düzenleyen açık bir hüküm getirilmektedir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 125. maddesinde yapılan değişiklikle dava konusunun davacı tarafından devri ile davanın davacı aleyhine sonuçlanması durumunda devreden ve devralanın yargılama giderlerinden müteselsilen sorumlu olması gereği düzenlenmiştir³³. Yapılan değişiklik davanın artık tarafı olmayan devreden yargılama giderlerinden sorumlu olması sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Değişikliğin temel amacı yargılamadaki kötü niyetli davranışları önlemektir. Şöyle ki davayı kaybedeceğini anlayan ve özellikle karşı taraf vekalet ücretini içeren yargılama giderlerini ödeme yükümlülüğünden kurtulmak isteyen davacının hiçbir mal varlığı değeri bulunmayan bir kimseye dava konusunu devrederek davalıya zarara uğratması ihtimali ortadan kaldırılmıştır.³⁴ Dava konusu devredilerek da-

33 Doktrinde, dava konusunun devri halinde, yargılama giderlerinden sorumluluğun taraf değişikliğinin gerçekleştiği an baz alınarak ikiye ayrılması savunulmaktadır. Buna göre, taraf değişikliğinin gerçekleştiği ana kadar yargılama giderlerinden hem davalı hem de davacı taraf bakımından, devreden ve devralanın müteselsilen sorumlu olması gerekir. Buna karşılık devirden sonraki yargılama giderlerinden devreden sorumlu tutulması gerektiği belirtilmektedir. Bkz. Levent Börü, *Dava Konusunun Devri*, (Yetkin Yayınevi, Ankara: 2012), s. 338.

34 Öztekin, Taşpınar Ayvaz ve Kale, "Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında 20 Mart 2020 Tarihli Kanun Teklifi'ne İlişkin Bazı Açıklamalar ve Kanun Teklifinin Değerlendirilmesi", s. 111.

vadaki taraf sıfatı sona erse bile yargılama giderlerinden sorumluluğun devam ettiği kanunla açıkça düzenlenmiştir. Bu düzenleme yargı reformunun adalete erişim hakkının kötüye kullanılmasını engelleme hedefine uygun bir düzenleme niteliği taşımaktadır.

Yargılama giderlerinde yapılan diğer bir değişiklik celse harcına ilişkindir. Celse harcı esasen bir yargılama gideri olmayıp yargılamanın gereksiz yere ertelenmesine sebebiyet veren taraf ve vekiline yüklenen bir yükümlülüktür. Bu sebeple yargılama giderlerinin kapsamını düzenleyen Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 325. maddesinden çıkartılmıştır. Bunun yerine bu maddede zikredilmediği için uygulamada tereddütlere yol açan başvuru harcı madde metnine eklenmiştir.³⁵

DAVANIN GERİ ALINMASI

Uygulamada davanın geri alınması halinde mahkemeler birbiri ile çelişen kararlar verebilmektedir. Davanın geri alınmasıyla dava açılmasıyla meydana gelen tüm sonuçlar ortadan kalktığından doğal olarak davanın açılmamış sayılmasına karar verilmesi gerekir. Buna rağmen uygulamada dava konusuz kaldığından esas hakkında karar verilmesine yer olmadığı kararı verildiği görülmektedir. Uygulamadaki karışıklığa son vermek üzere Yargı Paketi ile davanın açılmamış sayılmasına karar verilmesi açıkça Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 123. maddesine eklenmiştir. Bu bağlamda söz konusu düzenlemenin bir yenilik getirmekten ziyade hatalı karar verilmesini engelleyici nitelik taşıdığını söylemek gerekir.

Yapılan bu değişiklik davanın geri alınması durumunda hükmün yargılama giderlerine ilişkin kısmı bakımından da aydınlatıcı nitelik taşımaktadır. Davanın açılmamış sayılmasına karar verilmesi durumunda Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 331. maddesi uyarınca yargılama giderinin davacı taraf üzerinde bırakılması gerekir. Değişiklikten evvel bazı mahkemelerce davanın konusuz kalması nedeniyle esastan karar verilmesine yer olmadığı şeklinde karar verildiğinden davanın açıldığı tarihteki tarafların haklılık durumunu araştırılarak buna göre yargılama giderine hükmedilmekteydi. Bu kararlar davanın geri alınması kurumuyla bağdaşmamaktaydı. Yapılan düzenleme mahkemelerin çelişkili ve hatalı kararlar vermesini engellemekte hukuki güvenliği himaye etmektedir.

35 "Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi (2/2735) ve Adalet Komisyonu Raporu", s. 18.

HÜKMÜN TAMAMLANMASI

İlk derece mahkemesinin iş yoğunluğu, taleplerin çokluğu veya insan olmanın getirdiği dalgınlık gibi çeşitli sebeplerle hüküm kurarken tarafların taleplerinin biri ya da birkaçı hakkında eksik karar verebilmesi uygulamada ortaya çıkabilmektedir. Yargı Paketi'nden evvel bu eksikliğin ilk derece mahkemesinde tamamlanabilmesi mümkün olmadığından hükümdeki eksikliklere karşı kanun yollarına başvurulması gerekmektedir. Doktrinde davaların pek çoğunun objektif dava birleşmesi şeklinde birden fazla taleple açılması ve iş yükü sebebiyle taleplerin bir kısmının gözden kaçırılarak karara bağlanmaması halinde hükmün tamamlanmasının yerinde olacağı belirtilmiştir.³⁶ Bu çerçevede Yargı Paketi'nde taraflara nihai kararın tebliğinden itibaren bir ay içinde yargılamada ileri sürülmesine veya kendiliğinden hüküm verilmesi gerekli olmasına rağmen hakkında tamamen veya kısmen karar verilmeyen hususlarda ek karar verilmesini isteme hakkı verilmiştir (HMK, m. 305/A). Böylelikle tarafların istinaf ve temyiz yargılaması gibi uzun süreçlerle değil daha basit bir şekilde ve kısa sürede eksikliğin giderilmesini talep edebilmelerine olanak verilmiştir. Bu çerçevede hükmün tamamlanması müessesesiyle murat edilenin etkili bir hukuki koruma sağlamak olduğunu söylemek gerekir.³⁷

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 305/A maddesine göre hükmün tamamlanması suretiyle verilen ek karara karşı istinaf kanun yoluna başvurulabilir. Hükmün tamamlanmasını talep süresinin bir ay olduğu gözetildiğinde hem asıl karara hem de ek karara karşı kanun yoluna başvurulmuş olması halinde mahkemenin kararının icrası ve istinaf incelemesi bakımından çeşitli sorunlar ortaya çıkması muhtemeldir. Şöyle ki aynı hukuki ilişkiden doğan alacakların farklı icra takiplerine konu olması halinde alınacak farklı kararlar hukuki güvenliği tehlikeye düşürebilir. Keza istinaf incelemesi sırasında birleştirme kararı verilmesi mümkünse de asıl karar ve ek karar hakkındaki istinaf başvurularının birlikte inceleneceği kanunda açıkça düzenlenseydi; uygulamada ortaya çıkacak aynı dava dosyası üzerinden devam eden iki ayrı istinaf incelemesi yürütülmesi sorununun önüne geçilebilirdi.

36 Nilüfer Boran Güneysu, *Medeni Usul Hukukunda Karar*, (Adalet Yayınevi, Ankara: 2014), s. 279; Esasen hükmün tamamlanması Türk hukukuna yabancı bir kavram olmayıp tahkim yargılaması bakımından Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda bu hususta hüküm bulunmaktadır. Şöyle ki Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 437'nci maddesinde tahkim yargılaması sırasında ileri sürülmüş olmasına rağmen karara bağlanmamış konularda tamamlayıcı hakem kararı verilmesinin talep edilebileceği düzenlenmiştir. Bkz. Seyhan Selçuk, "Hakem Kararlarının Tamamlanması Talep Edilmeden Aynı Sebeple İptal Talebinde Bulunulmasında Hukuki Menfaat", *Ankara Barosu Dergisi*, Cilt: 76, Sayı: 1, (Nisan 2018), s. 271-295.

37 Boran Güneysu, *Medeni Usul Hukukunda Karar*, s. 278.

Ayrıca asıl karara karşı istinaf kanun yoluna başvurulmasının hükmün tamamlanması talebini nasıl etkileyeceği düzenlenmemiştir. İlk derece mahkemesi kararına karşı kanun yoluna başvurulması ve hükmün tamamlanmasının istenmesi halinde kanun yolu incelemesi neticesinde verilen karar ile tamamlama suretiyle verilen kararın çelişme ihtimali bulunmaktadır.³⁸ Bu ihtimalin ortaya çıkmasını bertaraf edilerek hukuki güvenliği sağlayacak şekilde hükmün tamamlanması talebinin ileri sürülme süresinin düzenlenmesi gerekir.

Hükmün tamamlanması bakımından önem taşıyan bir diğer husus mahkemenin ihtiyati tedbir gibi geçici hukuki koruma taleplerini karar bağlarken taleplerin birini veya bir kısmını unutarak hükme bağlamaması halinde de başvurulabilmesinin mümkün olup olmadığıdır. Geçici hukuki korumaya ilişkin aynı dilekçede ileri sürülen kümülatif taleplerin bir veya birkaçı hakkında karar verilmesinin unutulması mümkündür. Bu halde kararda yer verilmeyen taleplere ilişkin tamamlayıcı karar verilmesi uygun olacaktır. Ancak geçici hukuki korumaya ilişkin kararların hukuki niteliği tartışmalıdır. Ara karar nitelemesinin yapılması halinde ara karardan dönülüp yeni bir karar verilmesi suretiyle kararın tamamlanması mümkün olabilir. Buna karşılık nihai karar nitelemesi yapıldığında Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun hükmün tashihi, tavzihi ve tamamlanmasına ilişkin hükümlerinin uygulanması söz konusu olabilir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda geçici hukuki koruma yargılaması özel olarak düzenlenip genel hükümlere atıf yapılmamasından ve usul hukukundaki şekilciliğin kıyas yoluyla uygulamaya izin vermemesinden dolayı hükmün tamamlanmasına ilişkin 305/A maddesinin geçici hukuki korumalarda uygulanmayacağı kanaatindeyiz. Bu sebeple geçici hukuki koruma kararlarındaki eksikliklerin ve şekli hataların giderilmesini sağlayacak, atıf hükümlerinin veya spesifik hükümlerinin düzenlenmesi ihtiyacının karşılanması gereği vardır.

KABUL, FERAGAT VE SULHUN ZAMANI

Tasarruf ilkesinin bir gereği olarak tarafların davayı kabul ve feragat etmeleri ile davada sulh olmalarının kanun yolu aşamasında gerçekleşmesi halinde hangi yargı mercii tarafından nasıl bir karar verilmesi gerektiği hususu Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 310 ve 314. maddelerinde yapılan değişikliklerle düzenlenmektedir. Buna göre hükmün verilmesinden sonra feragat, kabul veya sulh yapılmışsa taraf-

38 Pekcanitez, Atalay ve Özkes, "Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifinin (2020) Değerlendirilmesi".

larca kanun yoluna başvurulmuş olsa dahi dosya kanun yolu incelemesine gönderilmez ve ilk derece mahkemesi veya bölge adliye mahkemesince feragat, kabul veya sulh doğrultusunda ek karar verilir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda ilk kez "ek karar" kavramı düzenlenmektedir. Böylelikle kanun yolları aşamasında meydana gelen feragat, kabul veya sulh hallerinde hüküm verilmesine ilişkin mevcut uygulamaya mevzuat alt yapısı kazandırılmaktadır.³⁹

Temyiz aşamasında ortaya çıkan sulh, kabul ve feragatlerde kanun değişikliğinden önceki uygulamada Yargıtay bozma kararı verirken Yargı Paketi'yle usul ekonomisi ilkesine uygunluk sağlamak üzere ek karar verilmesini sağlamaya yönelik düzenleme yapılmıştır. Buna göre feragat, kabul veya sulh dava dosyasının temyiz incelemesine gönderilmesinden sonra yapılmışsa Yargıtay temyiz incelemesi yapmaksızın dosyayı sulh, kabul veya feragat hususunda ek karar verilmek üzere hükmü veren mahkemeye gönderir.

---

39 Öztekin, Taşpınar, Ayvaz ve Kale, "Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında 20 Mart 2020 Tarihli Kanun Teklifi'ne İlişkin Bazı Açıklamalar ve Kanun Teklifinin Değerlendirilmesi" s. 138-139.

KANUN YOLLARINDA ADALETE ERİŞİMİ KOLAYLAŞTIRAN DÜZENLEMELER

Hak arama özgürlüğü, ilk derece mahkemesi kararlarının denetlenmesini talep hakkını ve aleyhe verilen nihai kararların başka bir yargı mercii tarafından denetlenmesini isteyebilmeyi teminat altına almaktadır. Bireyin dereceli yargılanmaya sahip olması, hukuk devleti ilkesinin, adil yargılanma hakkının ve güvenceli adaletin gereği olarak kabul edilmektedir.⁴⁰ Bu çerçevede istinaf yargılaması 2005'te Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nda yapılan değişiklikle kabul edilmiş; fakat personel ve bina ihtiyacı sebebiyle uygulaması ertelenmiştir. 2011'de yürürlüğe giren Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda da ilk derece yargılaması, istinaf ve temyiz olmak üzere üç dereceli yargılama benimsenmiştir. Ancak bölge adliye mahkemelerinin 20 Temmuz 2016'da faaliyete geçmesiyle birlikte mevzuata girmesinden on bir yıl sonra istinafa ilişkin hükümler uygulama alanı bulmuştur. Bu bağlamda istinaf yargılamasına ilişkin hükümlerin uygulanması bakımından dört yıllık bir tecrübe oluşmuştur. Bu tecrübe çerçevesinde uygulamadan gelen talepler dikkate alınarak kanun yollarına ilişkin değişiklikler gerçekleştirilmiştir.

Üçüncü Yargı Paketi'yle istinaf edilebilecek kararların kapsamı genişletilmekte, hak kayıpları önlenmektedir. Şöyle ki değişiklikten önce ihtiyati tedbir talebinin reddi kararına ve yokluğunda tedbir kararı verilenin itirazı üzerine verilen karara karşı istinafa başvurulabilirken yüzüne karşı aleyhine ihtiyati tedbir kararı verilen tarafın bu karara karşı doğrudan veya itiraz üzerine verilen karara karşı

---

⁴⁰ Mehmet Kamil Yıldırım, *Hukuk Devletinin Gereği: İstinaf*, (Nesil Matbaacılık, İstanbul: 2000), s. 1.

istinaf kanun yolu kapalıydı. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 341. maddesinde yapılan değişiklikle aleyhine ihtiyati tedbir veya ihtiyati haciz kararı verilen taraf; bu karar yüzüne karşı verilmişse doğrudan istinaf kanun yoluna başvurabilecek; yokluğunda verilmişse öncelikle kararı veren mahkemeye itiraz edebilecek ve itirazın reddi durumunda istinaf kanun yoluna başvurabilecektir. Bu düzenleme ihtiyati tedbir ve ihtiyati hacze ilişkin kararlara karşı istinaf kanun yoluna başvurmada duruşmada bulunmaktan kaynaklanan eşitsizliği giderici nitelikte olup hak arama özgürlüğünün etkin kullanımını sağlamaya yöneliktir.

İstinaf yargılamasında duruşma yapılmadan verilebilecek kararları düzenleyen 353. maddenin birinci fıkrasının (a) bendinin (6) numaralı alt bendinde yer alan “delillerin hiçbiri toplanmadan” ve “deliller hiç değerlendirilmeden” ibarelerinin uygulamada kanunun amacına aykırı yorumlandığı ve hatalı uygulamalara yol açtığı gerekçesiyle değiştirilmesi ihtiyacı hasıl olmuştur. Doktrinde bu hükmün nasıl yorumlanması gerektiği hususu tartışmalıdır. Bir görüşe göre ilk derece mahkemesinde hiç delil toplanmaması ve değerlendirilmemesi halinde hükmün uygulama alanı bulacağı,⁴¹ deliller az da toplanmışsa ve değerlendirilmişse bu durumda dosya ilk derece mahkemesine gönderilmemeli ve bölge adliye mahkemesi tarafından istinaf incelemesine tabi tutulmalıdır.⁴² Diğer görüşe göre birden fazla derecede yargılanmak suretiyle hak arama özgürlüğünün kullanılabilmesi için ilk derece mahkemesinde tahkikatın çok yetersiz şekilde yapılması halinde de hüküm uygulama alanı bulmalıdır.⁴³ Başka bir görüş ise delillerin bir kısmının toplanması durumunda dosyanın ilk derece mahkemesine gönderilmesinin gerekip gerekmediğinin tayininde bölge adliye mahkemesine takdir yetkisi verilmesi gerektiği⁴⁴ ancak Alman hukukunda olduğu gibi delillerin bölge adliye mahkemesi tarafından toplanmasının kapsamlı, zaman alıcı ve masraflı olup olmadığı kriterlerine bakılarak takdir yetkisinin kullanılması gerektiği yönündedir.⁴⁵

Yargı uygulamasında Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 353, 1-a/6 maddesinin lafzından uzaklaşarak geniş yorumlandığı; bu durumun istinaf kanun yolu

41 Hakan Pekcanitez, “Yargıtay Yönünden Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Değerlendirilmesi”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı: 144, (2019), s. 414.

42 Tolga Akkaya, *Medeni Usul Hukukunda İstinaf*, (Yetkin Yayınevi, Ankara: 2009), s. 328.

43 Ali Cem Budak ve Varol Karaaslan, *Medeni Usul Hukuku*, (Adalet Yayınevi, Ankara: 2018), s. 368-369.

44 Varol Karaaslan, “HMK m. 353/1-a Üzerine Bir İnceleme”, *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Sayı: Cilt: 22, Sayı: 37, (2017), s. 235.

45 Cenk Akil, “Bir İstinaf Sebebi Olarak HMK m. 353/1-a-6 Üzerine Değerlendirme”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Sayı: 38, (Nisan 2019), s. 14.

ile murat edilen hukuka aykırı ilk derece mahkemesi kararlarını kaldırarak yeniden yargılamayla esas hakkında karar verilmesi amacıyla çeliştiği görülmektedir. İstinaf sisteminin uygulandığı ülkelerde ilk derece yargılaması ile istinaf yargılamasında etkinliğin sağlanması bakımından bölge adliye mahkemelerinin yetkilerinin ve görevinin kapsamı tartışılmaktadır.⁴⁶

Dört yıllık uygulama neticesinde bölge adliye mahkemelerinin bir vakıa/hüküm mahkemesi olmaktan ziyade hukuka uygunluk denetimi yapan yüksek mahkeme gibi hareket eden kararlar verdiği görülmektedir. Bu noktada hukuka uygunluk denetiminde asıl görevli olan Yargıtayın içtihatları ilk derece mahkemesinin yetersiz de olsa delil toplaması ya da topladığı delilleri yüzeysel veya yetersiz şekilde gerekçesinde değerlendirmiş olması hallerinde bölge adliye mahkemesinin gönderme kararı vermemesi, tahkikatı tamamlaması gerektiği yönündedir.⁴⁷ Buna karşılık bölge adliye mahkemelerinin büyük bir kısmı yeterli seviyede deliller toplanmadan veya değerlendirilmeden hüküm kurulması hallerinde dosyayı ilk derece mahkemesine gönderme yönünde kararlar vermişlerdir.⁴⁸

Kanun koyucu anılan içtihat farklılıklarını ve doktrin görüşlerini dikkate alarak Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 353, 1-a/6 maddesini bölge adliye mahkemesi hakimine takdir yetkisi verecek şekilde değiştirme yönünde düzenleme yapmayı tercih etmiştir. Yapılan düzenlemede mehzaz kanun olan İsviçre Medeni Usul Kanunu'nun 318. maddesi esas alınmıştır. İsviçre düzenlemesine göre talebin esaslı bir kısmı hakkında karar verilmemiş olması yahut maddi vakıaların esaslı ölçüde tamamlanması gerekmesi hallerinde dosyanın ilk derece mahkemesine gönderilmesine karar verilebilir.

Yargı Paketi'nde "uyuşmazlığın çözümünde etkili olabilecek ölçüde önemli" denilmek suretiyle istinaf derecesinde hakimlerin karar vermelerine bir ölçüt getirilmeye çalışılmıştır. Bu çerçevede "delillerin hiçbiri toplanmadan" ibaresi "uyuşmazlığın çözümünde etkili olabilecek ölçüde önemli delillerin toplanmamış" şeklinde "deliller hiç değerlendirilmeden" ibaresi ise "uyuşmazlığın çözümünde etkili

46 Ülkemizde bu hususu tartışmak için pek çok bilimsel toplantı yapılmıştır. Türk Medeni Usul ve İcra İflas Hukukçular Birliği'nin 2003, 2007 ve 2017'de yaptığı toplantılarda kanun yolları meselesi etraflı bir şekilde ele alınmıştır.

47 YARGITAY 13. HD. E. 2019/81, K. 2019/9705, T. 10.10.2019 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); YARGITAY 2. HD, E. 2017/5594 K. 2017/13799 T. 4.12.2017 (LEXPERA).

48 <http://emsal.uyap.gov.tr/BilgiBankasiIstemciWeb/GelismisDokumanAraServlet> sitesinde yapılan arama neticesinde 1 Ocak-9 Haziran 2020 arasında Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 353, 1-a/6 maddesine dayalı olarak 672 gönderme kararı verildiği tespit edilmiştir. Bölge adliye mahkemelerince verilen kararların yüzde 10'unda delillerin hiç toplanmaması veya gösterilen delillerin hiç değerlendirilmemesi sebebine dayanıldığı belirtilmektedir. Bkz. Varol Karaaslan, "Kanun Yolları Sistemine Eleştiril Bir Bakış", *Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Dergisi*, Sayı: 43, (2019), s. 459.

olabilecek ölçüde önemli delillerin değerlendirilmemiş olması” şeklinde değiştirilen düzenleme kabul edilmiştir.

Yapılan değişiklikle ilk derece mahkemesinde yargılama yapılıp tamamlanması suretiyle verilen kararların, bölge adliye mahkemesi tarafından incelenmesi ve dereceli yargılanma hakkının tesisi amaçlanmış⁴⁹ bölge adliye mahkemelerinin denetim işlevine ağırlık verilmiştir. Bu değişiklik çerçevesinde ilk derece mahkemelerinin gördükleri davalarda delillerin toplanması ve değerlendirilmesinde çok daha dikkatli davranması gerekmektedir. İlk derece yargılamasında önemli deliller toplanmadan ve değerlendirilmeden bölge adliye mahkemesi esastan incelemeye geçmeyecektir. İlk derece mahkemeleri “nasıl olsa istinaf yargılamasında tamamlanır” düşüncesiyle eksik yargılama yapamazlar. Yapılan değişiklik bu yönüyle ilk derece mahkemelerindeki dikkat ve özeni artırarak uyumsuzluk bakımından tarafların kani olmasını sağlayacak hükümlerin ilk derece mahkemelerinde verilmesini sağlamaya da hizmet etmektedir.

Değişikliğin uygulamada doğuracağı sorun “önemli” olanın belirlenmesine ilişkin olabilir. Zira önem sübjektif bir kavram olup; zamana, mekana ve kişiye göre değişkenlik arz eder. Bu halde bölge adliye mahkemesinin bir delilin önemli olduğuna ilişkin tespiti objektif bir şekilde gerekçelendirmesi gerekir. Kanun koyucunun önemli delilleri sayması mümkün değildir. Somut davalar bakımından hangi delillerin önemli olduğuna ilişkin belirleme zaman içerisinde içtihatlarla gelişecektir.

Dikkat edilmesi gereken husus bölge adliye mahkemelerinin istinaf dosyasını biran evvel elinden çıkartmak amacıyla bu hükme dayanarak ilk derece mahkemesine gönderme kararı vermemeleridir. Bölge adliye mahkemeleri uyumsuzluk hakkında verilmesinde etkisi olmayan bir delile ilişkin eksikliğe dayanarak dosyayı ilk derece mahkemesine gönderemez. Aksi halde dava dosyasının ilk derece mahkemesi ile bölge adliye mahkemesi arasındaki gidip gelmesinden kaynaklı zaman kaybı, makul sürede yargılanma hakkı ihlali sonucunu doğuracak; geciken adaletin adalet olmadığını tekrar ortaya koyacaktır.

Kanun koyucunun istinaf yargılaması yapan hakimlere istinaf incelemesinde dosyayı ilk derece mahkemesine geri göndermek üzere geniş bir yetki vermiştir. Bu yetkinin keyfi kullanımının önlenmesi bu husustaki kararların ve gerekçelerin denetlenmesi ile mümkün olacaktır. Bu suretle oluşacak içtihatlar bu yetkinin

49 Öztekin, Taşpınar Ayvaz ve Kale, “Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında 20 Mart 2020 Tarihli Kanun Teklifi’ne İlişkin Bazı Açıklamalar ve Kanun Teklifinin Değerlendirilmesi”, s. 142.

kullanılmasında yol gösteren önemli bir kaynak olacaktır. İstinafin hukuk sistemimizde yeknesak bir uygulamaya kavuşması için en azından on yılını tamamlaması gerekir. Bu süre Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun istinafa ilişkin hükümlerinin uygulamasına ışık tutan içtihatların oluşmasına da imkan verecektir. Çünkü ülkemizde ikinci derece vakıa mahkemesine ilişkin hukuk kültürü henüz tam anlamıyla oluşmamıştır.

Mevcut yargılama kültüründe üst derece mahkemelerinin esasen hukuka uygunluk denetimi yapması gereği düşüncesi egemendir. Ancak istinaf kanun yoluyla amaçlanan vakıalara uygunluk denetiminin sağlanmasıdır. Bölge adliye mahkemeleri ikinci derece vakıa (hüküm) mahkemesi olarak sistemde yer almaktadır. Bu amacın gözden kaçırılarak hukuka uygunluk denetiminin baskın olmasında ısrar edilmesi, bölge adliye mahkemelerini vakıa mahkemesi olmaktan çıkartarak bölge temyiz mahkemelerine dönüştürecektir. Güvenceli adalet içinse ilk derece yargılamasını zayıflatmadan vakıalara uygunluk denetimi yapan vakıa mahkemelerinin teşkili gereklidir. İstinafta ilk derece yargılamasındaki tüm eksiklerin tamamlanması ilk dereceyi zayıflatır; ilk derece hakimleri istinafta tamamlanacağı düşüncesiyle yeterince inceleme yapmadan eksik ve isabetsiz kararlar verebilirler. Buna karşılık ilk derece yargılamasında ufacık bir eksiklik için dosyanın istinaf incelemesine tabi tutulmadan ilk dereceye geri gönderilmesi, istinaf incelemesini temyize dönüştürür; hükümlerin kesinleşmesini geciktirerek makul sürede yargılamaya ve usul ekonomisinin tesisine engel olur.

İşte bu hassas terazide dereceler arasındaki dengeyi sağlama vazifesi bölge adliye mahkemesindedir. Bölge adliye mahkemeleri ilk derece yargılamasındaki eksikliğin tamamlanmasına harcanacak zaman, emek ve masrafı gözeterek ve gerçeğin ortaya çıkarılması amacını dikkate alarak dosyayı gönderip göndermeyeceğine karar vermelidir. Aksi halde istinaf somut olay adaletinin aracı değil geciken adaletin sebebi olur.

Uygulamada istinaf yargılamasında duruşma açılmasından sonra istinaf incelemesi neticesinde verilecek kararlara ilişkin tereddütler bulunmaktadır. Bölge adliye mahkemeleri arasındaki içtihat farklılıklarını gidermek üzere duruşma sonrasında mahkemenin istinaf başvurusunu esastan reddetmek veya ilk derece mahkemesi hükmünü kaldırarak yeniden hüküm kurmak dahil gerekli her türlü kararı verebileceği açıkça düzenlenmektedir (HMK, m. 353, 1-b/3).

İstinaf kanun yolu hakkında yapılan bir diğer değişiklik, tahkikat giderlerini konu almaktadır. İstinaf aşamasında duruşmaya gelinmemesi ve giderlerin ödenmemesini düzenleyen Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 358. maddesinin

ilk halinde istinaf yargılamasındaki tahkikat giderlerinin duruşmaya kadar yatırılabilmesine imkan verilmesi, tahkikat işlemlerinin yapılmasının gecikmesine sebep olabilmekteydi. İstinaf yargılamasında duruşmadan önce bazı tahkikat işlemlerinin gerçekleştirilebilmesi ve duruşmaya eksiksiz olarak hazırlanabilmesi için giderlerin yatırılması süresinin öne çekilmesi ihtiyacı duyulmaktaydı. Yapılan değişiklikle taraflara tahkikat giderlerini iki haftadan az olmamak üzere verilecek kesin süre içinde avans olarak yatırmaları gereği ihtar edilecektir. Bu suretle tahkikat işlemlerinin gecikmesinin önüne geçilmek ve istinaf yargılamasının hızlanması ve etkinliğinin artması hedeflenmektedir. Makul sürede yargılanma hakkı sadece ilk derece yargılamasını değil; hükmün kesinleşmesine kadar olan süreçte üst derece mahkemeleri tarafından gerçekleştirilen istinaf ve temyiz yargılamalarını da kapsamaktadır. Dolayısıyla makul sürece yargılanma hakkının istinaf derecesinde de gerçekleştirilmesi gerekir. Yapılan düzenlemenin usul ekonomisi ilkesine uygun olduğunu ve makul sürede yargılanma hakkını korumaya yöneldiğini söylemek gerekir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 358. maddesinde yapılan bir diğer değişiklikle tahkikat giderlerinin yatırılmaması ve istinaf duruşmasına icap edilmemesinin hukuki sonuçları açıkça düzenlenerek bu hususta verilen çelişkili kararların önüne geçilmek istenmiştir.⁵⁰ Buna göre belirlenen tahkikat giderinin verilen kesin süre içinde yatırılmış olması şartıyla taraflar mazeretsiz olarak duruşmaya katılmasalar bile tahkikat yapılarak karar verilir. Bölge adliye mahkemesi belirlediği gider süresi içinde yatırılmadığı takdirde dosyanın mevcut durumuna göre istinaf talebini karara bağlar. Ancak öngörülen tahkikat işlemleri yapılmaksızın karar verilmesine olanak bulunmayan hallerde istinaf başvurusunu reddeder.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 359. maddesine eklenen üçüncü fıkrayla istinaf talebinin esastan reddine karar verilmesi durumunda bölge adliye mahkemesinin kararında ileri sürülen istinaf sebeplerini özetlemek ve ret sebeplerini açıklamak kaydıyla kararın hukuk kurallarına uygunluk gerekçesini göstermekle yetinebilmesine imkan verilmektedir. Bu suretle istinaf sebepleriyle sınırlı gerekçe yazılması yeterli görülmektedir. Zira istinaf talebinin reddi kararıyla ilk derece mahkemesinin gerekçeli kararı doğrulanmış olmaktadır. Yapılan değişiklik bölge adliye mahkemelerinin iş yükünü hafifletmeyi hedeflemektedir.

50 Öztekin, Taşpınar, Ayvaz ve Kale, "Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında 20 Mart 2020 Tarihli Kanun Teklifi'ne İlişkin Bazı Açıklamalar ve Kanun Teklifinin Değerlendirilmesi", s. 145.

Zira bölge adliye mahkemelerinin iş yükü aşağıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere her yıl katlanarak artmaktadır.⁵¹

TABLO 2. BÖLGE ADLİYE MAHKEMELERİNE GELEN, KARARA BAĞLANAN VE GELECEK YILA DEVREDEN DOSYA SAYILARI			
DOSYA TÜRÜ	2017	2018	2019
HUKUK DAİRELERİ			
Gelen	329.204	544.426	720.507
Karara Bağlanan	215.880	304.000	367.924
Devreden	113.324	240.426	352.583
CEZA DAİRELERİ			
Gelen	318.107	536.624	774.716
Karara Bağlanan	248.391	323.483	402.745
Devreden	69.716	213.141	371.971
TOPLAM			
Gelen	647.311	1.081.050	1.495.223
Karara Bağlanan	464.271	627.483	770.669
Devreden	183.040	453.567	724.554

Hukuk Muhakemeleri Kanunu 359. maddesine 3. fıkra eklenerek hukuki güvenliğin sağlanması için gerekli olmayan unsurları kararda göstermek zorunluluğundan kaynaklanan emek ve zaman kaybı önüne geçilmek istenmektedir. Bu değişikliğin gerekçesiz bir şekilde istinaf başvurusunun esastan ret edilebileceği şeklinde anlaşılması gerekir. Gerekçesiz karar verilmesine imkan veren kanuni düzenlemeler Anayasa'nın 141. maddesinin 3. fıkrasında yer alan "Bütün mahkemelerin her türlü kararları gerekçeli olarak yazılır" hükmüne aykırı olur. Öte yandan adalet ihtiyacını gideren karardan ziyade kararın gerekçesidir. Gerekçesiz karar adalet ihtiyacını karşılamaz. Dolayısıyla uygulayıcıların esastan ret kararlarında istinaf sebeplerinin haklı bulunmama gerekçelerini dikkatle ve doyurucu bir şekilde açıklaması gerekir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 359. maddesine eklenen dördüncü fıkrayla yapılan değişiklik, bölge adliye mahkemesi kararlarının tebliğe çıkarılmasına ilişkin uygulamada meydana gelen tereddütleri ortadan kaldırmaya yöneliktir. Değişiklik uyarınca bölge adliye mahkemesinin, verildiği anda kesin olan karar-

51 "Adalet İstatistikleri 2019", T.C. Adalet Bakanlığı, 12 Haziran 2020, s. 4, <https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/1262020163555Adalet%20%C4%B0statistikleri%20Haber%20B%C3%BClteni%202019.pdf>, (Erişim tarihi: 20 Temmuz 2020).

ları ilk derece mahkemesince, temyizi kabil kararları ise kararı veren bölge adliye mahkemesince resen tebliğe çıkarılacaktır.

Temyiz edilemeyen kararlara ilişkin 362. maddenin birinci fıkrasının (b) bendinin kapsamı genişletilerek kira ilişkisinden doğan ve miktar veya değeri itibarıyla temyiz edilebilen alacak davaları ile kira ilişkisinden doğan diğer davalardan üç aylık kira tutarı temyiz sınırının üzerinde olanlara karşı temyiz kanun yoluna başvuru imkanı getirilmiştir.⁵² Aynı hükümde kanundaki terim birliğini sağlamak amacıyla “merci tayinine” ibaresi yerine “yargı yeri belirlenmesi” ifadesi kullanılmıştır.⁵³ Ayrıca ilk derece mahkemelerinin yetkiye ve göreve ilişkin kararları hakkındaki hükmün lafzı daha anlaşılır hale getirilmiştir. Böylelikle bu hususta uygulamada yaşanan tereddütler giderilmesi amaçlanmıştır.

Ülkemizde kanun yolları sistemi bölge adliye mahkemelerinin faaliyete geçtiği 20 Temmuz 2016 itibarıyla değişikliğe uğramıştır. Yeni sisteme geçiş sürecinde hangi hükümlerin uygulanacağı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun geçici 3. maddesi ile düzenlenmiştir. Ancak Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun yürürlüğe girdiği 1 Ekim 2011’den bölge adliye mahkemelerinin faaliyete geçtiği 20 Temmuz 2016’ya kadar geçen ara dönemde gerçekleşen yargılamanın iadesi başvurularına hangi kanun hükümlerinin uygulanacağı doktrin ve uygulamada tartışılmıştır. Yargı Paketi’nde bu hususta doktrindeki hakim görüş benimseyerek Hukuk Muhakemeleri Kanunu’ndaki yargılamanın iadesi hükümlerinin uygulanması gereği düzenlenmiştir.⁵⁴

Kadastro Kanunu’na eklenen maddeyle kadastro mahkemelerinin verdiği kararlar ile orman kadastrolarına ilişkin davalarda verilen kararlarla ilgili miktar veya değere bakmaksızın istinaf ve temyiz yoluna başvuru yolu açılmaktadır. Uygulamada; kadastro mahkemesinin veya otuz günlük askı ilan süresinden sonra kadastro öncesi nedene dayalı olarak açılan davalarda genel mahkemelerin verdiği kararlar ile orman kadastrolarına ilişkin davalarda bu mahkemelerce verilen kararların miktar veya değerine göre istinaf veya temyiz kanun yoluna tabi olup olmadığıyla ilgili tereddüt bulunmaktadır.

52 Anılan değişiklik Kanun Teklifinde, Adalet Komisyonunun kabul ettiği metinde yer almayıp, Genel Kurul’daki görüşmeler sırasında, önergeyle sunulmuştur. “106’ncı Birleşim”, TBMM Tutanak Dergisi, 1 Temmuz 2020, <https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem27/yil3/ham/b10601h.htm>, (Erişim tarihi: 3 Ağustos 2020).

53 “Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi (2/2735) ve Adalet Komisyonu Raporu”, s. 20.

54 Öztekin, Taşpınar, Ayvaz ve Kale, “Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında 20 Mart 2020 Tarihli Kanun Teklifi’ne İlişkin Bazı Açıklamalar ve Kanun Teklifinin Değerlendirilmesi”, s. 151.

Yapılan düzenlemeyle bu tereddütler giderilmekte ve kararların miktar veya değerine bakılmadan istinaf veya temyiz kanun yoluna başvurulabileceği düzenlenmektedir. Söz konusu düzenleme istinaf yoluna başvuru imkanını genişlettiği için bireylerin derece yargılanma hakkının da kapsamını genişletmektedir. Uyuşmazlığın parasal değerine ilişkin sınırlama kaldırılarak hak arama özgürlüğünün daha etkin kullanımı sağlanmaktadır. Kadastro mahkemelerinin kararlarının denetlenme imkanının artırılması ilk derece yargılamasında daha özenli ve dikkatli davranılmasını sağlayacağından güvenceli adaletin tesisi bakımından da önemlidir.

GEÇİCİ HUKUKİ KORUMALARA İLİŞKİN DÜZENLEMELER

Asıl hukuki korumanın sağlanması ve bu hususta verilen kararın icra edilmesini güvence altına almayı amaçlayan; yargılama konusunun yargılama sürecinde zarar görmesini engellemeye yönelmiş hukuki çarelere geçici hukuki koruma adı verilmektedir. İhtiyati tedbir ve delil tespiti, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda; ihtiyati haciz ise İcra ve İflas Kanunu'nda düzenlenmiş geçici hukuki korumalara örnektir. Yargı Paketi'nde geçici hukuki korumalarla ilgili uygulamadan gelen talepler çerçevesinde bu kararların verilmesi ve istinafına ilişkin düzenleneler bulunmaktadır.

Yabancılik unsuru taşıyan ve Türk mahkemelerinin yargı yetkisine tabi olmayan uyuşmazlıklarda Türkiye'de geçici hukuki himaye ihtiyacı ortaya çıkabilmektedir. Yargı Paketi'nde bu nevi uyuşmazlıkların taraflarına ihtiyati tedbir korumasını sağlanmak üzere Türk mahkemelerinden ihtiyati tedbir talebinde bulunulması özel olarak düzenlenmiştir. Buna göre esas hakkında yabancı devlet mahkemesinin, hakemin veya hakem kurulunun görevli ve yetkili olması halinde ihtiyati tedbir, bu talebe konu hak veya şeyin bulunduğu yer Türk mahkemelerinden talep edilir (HMK, m. 390). Yapılan düzenleme etkin hukuki himaye ihtiyacını karşılamaya hizmet etmektedir. Tarafların asıl uyuşmazlığın görüldüğü veya görüleceği yargı merciden ihtiyati tedbir kararı alıp sonra o kararın Türk mahkemeleri tarafından tanınması ya da tenfiz edilmesini sağlayarak ulaştıkları hukuki himayeye daha kısa bir prosedürle kavuşmaları mümkün hale gelmektedir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 391. maddesinde ihtiyati tedbir kararında bulunması gereken hususlar açıkça belirlenmiştir. Yapılan değişiklikle bu hususlardan

gerekçe ve kanun yoluna açıklık getirilmektedir. Buna göre tedbirin açık ve somut olarak hangi sebebe ve delillere dayandığı verilecek ihtiyati tedbir kararında belirtilecektir. Eski düzenlemede ihtiyati tedbir talebinin reddi kararına ilişkin açık bir hüküm bulunmaması, uygulamada tedbir talebinin reddi kararlarının gerekçesiz olarak verilmesine neden olmaktadır. Hukuki dinlenilme hakkı, mahkemelerin, açıklamaları dikkate alarak değerlendirmesini ve kararların somut ve açık olarak gerekçelendirilmesini zorunlu kılar (HMK, m. 27). Esasen mahkemelerin her türlü kararı gerekçeli olmak zorunda olduğundan burada hüküm bulunmasa dahi gerekçeli karar verilmesi gerekmektedir.⁵⁵ Kanun değişikliği gerekçe yazımına ilişkin uygulamada yapılan hataları gidermeye ve etkin hukuki himaye sağlamaya yöneliktir.

391. maddede yapılan diğer bir değişiklik ise, ihtiyati tedbir talebinin reddi halinde başvurulabilecek hukuki yolların 341. maddeye paralel şekilde düzenlenmesine ilişkindir. Maddenin önceki halinde sadece ihtiyati tedbir talebinin reddi kararına karşı kanun yoluna başvurulabileceği belirtilmişken yeni düzenlemeyle kapsam genişletilmiştir. Böylelikle yüzüne karşı aleyhine ihtiyati tedbir kararı verilen taraf da kanun yoluna başvurabilme imkanı sahip olmuştur. Söz konusu başvurular öncelikle incelenir ve kesin olarak karara bağlanır.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 393. maddesinde yer alan ihtiyati tedbir kararının uygulanmasına ilişkin hükümde yer alan tedbirin “verildiği tarihten” ibaresi “bu kararın tedbir isteyen tarafa tefhim veya tebliğinden itibaren” ibaresiyle değiştirilmiştir. Uygulamada kararın verildiği tarihin tespitinde tereddütler yaşanmakta; tedbir kararının uygulanmasına ilişkin süre geçirildiği için hak kayıpları ortaya çıkmaktaydı. Yapılan değişiklikle ihtiyati tedbirin icrasını talep için kanunda öngörülen bir haftalık sürenin ihtiyati tedbir kararının tefhimi veya tebliği ile başlayacağı düzenlenerek Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun sürelerin başlangıcına ilişkin hükmü ile uyum sağlanmıştır.⁵⁶

Doktrinde yüksek mahkeme içtihatlarında gerekçeli ve tam kararın yüze karşı okunmasının tefhim anlamına geldiğinin belirtilmesine rağmen uygulayıcıların bir kısmının “tefhim” kavramını kısa kararın açıklanmasını olarak anlamaları sebebiyle hak kayıplarının yaşanmasının muhtemel olduğu belirtilmiştir.⁵⁷ An-

55 Pekcanitez, Atalay ve Özkes, “Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifinin (2020) Değerlendirilmesi”.

56 Öztekin, Taşpınar, Ayvaz ve Kale, “Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında 20 Mart 2020 Tarihli Kanun Teklifi'ne İlişkin Bazı Açıklamalar ve Kanun Teklifinin Değerlendirilmesi”, s. 148.

57 Pekcanitez, Atalay ve Özkes, “Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifinin (2020) Değerlendirilmesi”.

cak uygulamada kısa kararın açıklanmasının tefhim niteliği taşımadığı; gerekçeli kararın açıklanması halinde tefhimden bahsedilebileceğine ilişkin herhangi bir tereddüt bulunmaması gerekir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun ihtiyati tedbir kararına itirazı düzenleyen 394. maddesinde yapılan değişiklikle görevli mahkeme kanuni hakim ilkesine uygun olarak yeniden düzenlenmiştir. Değişiklikten evvel ihtiyati tedbir kararına itiraz sadece tedbir kararını veren mahkemeye yapılabilmekteydi. Ancak tedbir kararını veren mahkemeden başka bir mahkemeye esas hakkında dava açılması halinde aynı uyuşmazlıkla ilgili yargulamaların farklı mahkemelerde görülmesi hem usul ekonomisine aykırılık teşkil etmekte hem de çelişkili kararların verilmesi ihtimalini ortaya çıkarmaktaydı. Maddeye eklenen cümlede esas hakkında dava açıldıktan sonra ihtiyati tedbire yönelik itirazlar hakkında davaya bakan mahkemenin karar vereceği belirtilmektedir. Buna göre ihtiyati tedbir kararına itiraz esas hakkında dava açılmasından evvel ihtiyati tedbir kararını veren mahkemeye; dava açılmasından sonra ise bu davaya bakan mahkemeye yöneltilecektir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun ihtiyati tedbiri tamamlayan işlemleri düzenleyen 397. maddesinde asıl uyuşmazlık bakımından Türk mahkemelerinin görevli olmaması ihtimaline açıklık getirilmektedir. Dava açılmadan veya tahkime başvurulmadan önce ihtiyati tedbir kararının alınması halinde bu kararın etkilerinin devam edebilmesi için tedbir talep edenin bu kararın uygulanmasını talep ettiği tarihten itibaren bir ay içinde yabancı mahkemede veya hakem yahut hakem kurulunda davasını açması ve davayı açtığına ilişkin evrakı kararı uygulayan memura ibraz ederek dosyaya koydurması ve bu işlemleri yaptığına dair bir belge alması gerektiği düzenlenmektedir. Aksi halde ihtiyati tedbir kararı kendiliğinden kalkacaktır. Yabancı unsurlu uyuşmazlıklarda ihtiyati tedbir kurumunun uygulamasının açıkça düzenlenmesi, milletlerarası ticaretin belirlilik ve güven gereklerine uygundur. Keza tahkim yargılamasında ihtiyati tedbiri düzenleyen hükümler, tahkim yargılamasının işlevselliğini artıracak niteliktedir.

İhtiyati tedbire muhalefetin cezasını düzenleyen Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 398. maddesi 2018'de Anayasa Mahkemesi kararıyla iptal edilmiştir. Bu iptalden kaynaklanan boşluk Yargı Paketi'yle doldurulmuştur. Söz konusu düzenleme aşağıda ele alınacaktır.⁵⁸

Yargı Paketi'yle yapılan bir diğer düzenleme de geçici hukuki himaye türü olan delil tespiti karşısında karşı tarafın hukuki dinlenilme hakkının sağlanmasına iliş-

58 Pekcanitez, Atalay ve Özkes, "Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifinin (2020) Değerlendirilmesi", s. 51.

kindir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 402. maddesine eklenen fıkıyla delil tespitinin yapılmasından sonra tespit tutanağı ve varsa bilirkişi raporunun bir örneğinin mahkemece karşı tarafa resen tebliğ olunacağı düzenlenmektedir. Yapılan düzenleme karşı tarafın yargılama hakkında bilgi sahibi olmasını sağlamakta; yargısal hak ve özgürlükleri koruyucu nitelik taşımaktadır.

Geçici hukuki korumalar bütünü içinde yer alan ve İcra ve İflas Kanunu'nda düzenlenen ihtiyati haciz kurumuna ilişkin olarak ihtiyati tedbirle paralel değişiklikler yapılmıştır. Buna göre ihtiyati haciz talebinin reddi kararı gerekçeli olarak verilir ve bu karara karşı istinaf kanun yolu açıktır. Yüzüne karşı aleyhinde ihtiyati haciz kararı verilen taraf da istinaf yoluna başvurabilir. Bölge adliye mahkemesi ihtiyati haciz talebine ilişkin kararlara karşı istinaf başvurularını öncelikle inceler ve verdiği karar kesindir (İİK, m. 258).

MAHKEME TEŞKİLATINDA VERİMLİLİK AMAÇLI DÜZENLEMELER

Yargı Paketi'yle sulh hukuk ve asliye hukuk mahkemeleri ile özel kanunlarla kurulan mahkemelerin yargı çevresini belirleme yetkisinin kapsamı genişletilmektedir. Önceki kanunda sadece büyükşehir belediyesi bulunan illerde adalet bakanının önerisi üzerine Hakimler ve Savcılar Kurulu tarafından kullanılan yargı çevresini belirleme yetkisi tüm illeri kapsayacak şekilde düzenlenmektedir. Değişiklikle murat edilen sadece büyükşehirlerde değil; Türkiye genelinde ihtisaslaşmanın sağlanmasıdır. İhtisaslaşma hakimlerin etkinliğini ve verimliliğini artıracaktır.

Hukuk yargısında ilk derece mahkemeleri arasında sadece asliye ticaret mahkemeleri toplu olarak faaliyet göstermektedir. Ancak istinaf derecesinde görevli mahkeme olan bölge adliye mahkemeleri de özel hüküm bulunmayan hallerde ilk derece mahkemeleri ile aynı hükümlere tabi olduğundan (HMK, m. 360), yapılan değişiklik onları da kapsamaktadır.⁵⁹ Yargı Paketi'nde toplu mahkemelerde tahki-

59 Doktrinde, istinaf aşamasında "tahkikat" değil; "inceleme" yapıldığından, madde başlığında "toplular mahkemelerde tahkikat ve inceleme" ifadesinin kullanılmasının, maddenin bölge adliye mahkemelerince de uygulanacağı açıklamak bakımından yerinde olduğu ifade edilmiştir. Bkz. Öztekin, Taşpınar, Ayyav ve Kale, "Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında 20 Mart 2020 Tarihli Kanun Teklifi'ne İlişkin Bazı Açıklamalar ve Kanun Teklifinin Değerlendirilmesi", s. 116; Bir diğer görüş ise anılan düzenlemenin Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 143. maddesinin başlığı "Tahkikatın konusu ve yürütülmesi" şeklinde değiştirilerek bu maddenin içinde yer almasının kanun sistematigi ve kanun yapma tekniğine daha uygun düşeceği yönündedir. Bkz. Pekcanitez, Atalay ve Özekes, "Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifinin (2020) Değerlendirilmesi"; Kanaatimize göre ise toplu mahkemelerde çalışma sistemini düzenleyen hüküm yargılama şekline ziyade mahkeme teşkilatına ilişkin olduğu için 5235 sayılı 5235 Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanununda yer almalıdır. Keza 5235 sayılı Kanun'un asliye ticaret mahkemelerine ilişkin 5., bölge adliye mahkemelerine ilişkin olarak 38 ve 39. maddelerinde paralel hükümler bulunmaktadır.

katın nasıl yürütüleceği, mahkeme başkanının görev ve yetkileri, tahkikat hakimi veya naip hakim tarafından yapılabilecek işlemleri düzenleyen müstakil bir hüküm eksikliği tamamlanmak istenmektedir. Toplu mahkeme sisteminin faydalı olabilmesi için heyet üyelerinin etkin ve verimli çalışmasının sağlanması gerekir. Anılan değişiklik toplu mahkemelerin verimliliğini artırmaya yöneliktir.

Toplu mahkemeler heyet halinde çalışan hakimlere müzakere imkanı sunduğundan verilen kararların isabet derecesinin daha fazla olduğu; hukukun gelişmesine katkı sağlayıcı nitelik taşıdığı kabul edilmektedir.⁶⁰ Fakat müzakerelerde geçen süre ve personel gereksinimi bakımından usul ekonomisi ilkesiyle çatışmaktadır. Bu bakımdan yargı sistemlerinde usul ekonomisi ilkesi gözetilerek ilk derece yargılamasında önem arz eden uyuşmazlıklarda toplu mahkeme sistemi istisnai olarak uygulama alanı bulmaktadır.

Değişiklik hukuk yargılamamıza yeni bir ayırım olan, toplu mahkemelerde tahkikat hakimi-naip hakim ayırımını getirmektedir. Toplu mahkemelerde tahkikat aşamasının tamamını yürüten ve heyet tarafından görevlendirilen üye hakime tahkikat hakimi denir. Naip hakim ise toplu mahkemelerde tahkikatın heyetçe yürütüldüğü iş ve davalarda tahkikata ilişkin belirli bazı usul işlemleri yapmak üzere mahkeme başkanı tarafından görevlendirilen üye hakimdir. Hem tahkikat hakimi hem naip hakim, heyetin tümünün tek bir hakimin yapabileceği işlemlerle meşgul olmasının önüne geçerek usul ekonomisi ilkesine uygun şekilde toplu mahkeme sisteminde verimliliği sağlayıcı niteliktedir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na eklenen 183/A maddesine göre toplu mahkemelerde genel kural geçici hukuki korumalar da dahil olmak üzere toplu mahkemelerin görevine ilişkin tüm yargılama aşamalarında verilmesi gereken kararların heyet tarafından verileceğinin hüküm altına alınmasıdır. Ancak heyet diğer kanunlardaki hükümler saklı kalmak kaydıyla iş veya davanın özelliğine göre tahkikatın, tahkikat hakimi olarak görevlendirilen bir üye tarafından yapılmasına karar verebilir. Heyet tarafından görevlendirilen tahkikat hakimi, tahkikatın yürütülmesi ve tamamlanmasıyla ilgili olarak Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda ve diğer kanunlarda mahkemeye ve hakime verilen yetkileri kullanacaktır. Bu kapsamda duruşma yapabilecek, tarafları isticvap edebilecek, tanık dinleme, bilirkişi incelemesi, keşif icrası gibi tüm delil toplama işlemlerini yapabilecektir. Tahkikat hakimi tarafından yürütülen yargılama sırasında geçici hukuki koruma talep edilmesi halinde tahkikat hakimi, bu konuda karar verilmek üzere dosyayı mahke-

60 Ramazan Arslan ve Süha Tanrıver, *Yargı Örgütü Ders Kitabı*, (Yetkin Yayınevi, Ankara: 2001), s. 39.

me heyetine sunacak, konu heyet tarafından karara bağlandıktan sonra tahkikat hakimi, tahkikatı yürütmeye devam edecektir. Tahkikat hakimi heyet tarafından görevlendirildiği için mahkeme başkanının tahkikat hakiminin görevlendirildiği dava veya işte dosyanın geri alınmasına karar verme yetkisi bulunmamalıdır.

Sağlık, iş yoğunluğu gibi zorunlu sebeplerle dosyanın başka bir üyeye verilmesi zorunluluğu ortaya çıkarsa bu husustaki yetki, mahkeme heyetine ait olacaktır. Ancak doğrudan doğruyalık ilkesi gereği, tahkikat hakiminden dosyanın alınıp başka bir hakime veya heyete tevdi ancak zorunlu ve istisnai hallerde söz konusu olabilmelidir. Mahkeme teşkilatına ilişkin yapılacak bir kanun değişikliğinde toplu mahkemelerdeki çalışma usulü, anılan hususlar da gözetilerek daha ayrıntılı bir şekilde düzenlenebilir.

Tahkikatın heyetçe yürütüldüğü hallerde mahkeme başkanı, belirli bir tahkikat işlemini yapmak üzere üyelerden birini naip hakim olarak görevlendirebilir. Mahkeme başkanı keşif ve bilirkişi incelemesi yapılması, tanığın bulunduğu yerde veya mahkemede dinlenmesi gibi bazı tahkikat işlemlerinin üye hakimlerden biri tarafından naip hakim sıfatıyla yapılmasına karar verebilir. Naip hakim, tahkikat hakiminden farklı olarak sadece görevlendirildiği tahkikat işlem ya da işlemlerini yapar. Bu sebeple naip hakimden yapması istenilen usul işlem veya işlemlerinin açık ve net olarak belirtilmesi gerekir. Naip hakim görevlendirildiği usul işlemini tamamladığında dosyayı tahkikata devam edilmek üzere heyete tevdi eder. Tahkikatı asıl yürüten bu halde heyettir.

7251 sayılı Kanun'un 54. maddesiyle 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun'un 5. maddesinin üçüncü fıkrasına eklenen "Bu iş ve davalarda mahkeme başkanı, belirli bazı tahkikat işlemlerini yapmak üzere üyelerden birini naip hakim olarak görevlendirebilir." hükmü, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'ndaki düzenleme ile paralellik arz etmektedir. Ancak aynı hususun birden fazla kanunda düzenlenmesi kanun yapma tekniğine uygun değildir.

Toplu mahkeme başkanının heyetin uyumlu, verimli ve düzenli bir şekilde çalışmasını sağlama görevi ve bu yolda uygun göreceği önlemleri alabilme yetkisi kanunda genel olarak düzenlenmiştir. Düzenleme çerçevesinde başkanın alabileceği önlemlerin kapsamı belirsizdir. Naip hakim görevlendirilmelerinde üyelerin iş yükünü ve uzmanlık alanlarını gözetmesi, verimliliğin sağlanması bakımından gereklidir. Aynı husus tahkikat hakimi bakımından geçerlidir. Toplu mahkemelerdeki çalışma usulleri, hakimlerin uzmanlaşmaları esas çerçevesinde görevlendirilmelerine imkan vermektedir.

Asliye ticaret mahkemelerinde tek hakimle görülebilen dava ve işlerin parasal sınırı 300 bin liradan 500 bin liraya çıkarılmaktadır. Yapılan düzenleme ile asliye ticaret mahkemelerindeki iş yükünün, heyet üyelerinin aynı anda tek başlarına çalışmaları suretiyle azaltmaya yöneliktir. Diğer bir değişiklik, basit yargılama usulünün uygulanması, bakımından kabul edilen parasal sınırın artırılmasına ilişkindir. Miktar veya değeri 500 bin Türk lirasını geçmeyen ticari davalarda basit yargılama usulü uygulanacaktır. Daha evvel 100 bin lira olan basit yargılama sınırının 500 bin liraya çıkarılması önemli bir artıştır. Kanun koyucunun bu artışla muradı, ticari uyuşmazlıklarda dilekçeler aşamasını hızlandırarak daha çabuk karar verilmesini sağlamak olabilir. Ancak ticari uyuşmazlıklar genellikle karmaşık ve kompleks uyuşmazlıklar olduğundan iddia ve savunmanın ileri sürülmesi bakımından dava ve cevap dilekçesinin yanı sıra cevaba cevap ve ikinci cevap dilekçelerinin bulunduğu yazılı yargılama usulünde görülmesinin, adil yargılama hakkına daha fazla hizmet edeceğini söylemek gerekir. Kanun koyucu yaptığı değişiklikle ticari hayatın hız ihtiyacını karşılamaya hizmet eder şekilde düzenleme yapmış; usul ekonomisi ilkesine ağırlık vermiştir.

Fikri ve sınai haklar hukuk mahkemesinin yetkisine ilişkin bir değişiklik yapılmıştır. Sınai Mülkiyet Kanunu'nun 156. maddesinde yapılan değişiklikle fikri ve sınai haklar hukuk mahkemesi ile fikri ve sınai haklar ceza mahkemesinin Hakimler ve Savcılar Kurulunun olumlu görüşü alınarak tek hakimli ve asliye mahkemesi derecesinde Adalet Bakanlığınca lüzum görülen yerlerde kurulacağı ve bu mahkemelerin yargı çevresinin, il ve ilçe sınırlarına bakılmaksızın Adalet Bakanlığının önerisi üzerine Hakimler ve Savcılar Kurulu tarafından belirleneceği hükme bağlanmaktadır.

Fikri ve sınai haklar hukuk ve ceza mahkemelerinin kurulmadığı yerlerde ise bu mahkemelerin görev alanına giren dava ve işlere asliye hukuk veya asliye ceza mahkemelerince bakılacağı, bu dava ve işlere bakacak asliye hukuk ve asliye ceza mahkemeleri ile bu mahkemelerin yargı çevresinin de il ve ilçe sınırlarına bakılmaksızın Adalet Bakanlığının önerisi üzerine Hakimler ve Savcılar Kurulu tarafından belirleneceği hüküm altına alınmaktadır. Bu değişikliklerin uzman hakimlerin gelişmesine hizmet etmesi umulmaktadır. Yapılan düzenleme Yargı Reformu Strateji Belgesi'ndeki performans ve verimliliğin artırılması amacının hakimlerin uzmanlığının artırılması hedefine yöneliktir. Fikri ve sınai haklara ilişkin uyuşmazlıkların çözümü ayrı bir uzmanlık bilgisi gerektirir. Yapılan değişiklik, bu uyuşmazlıkların il merkezlerinde belirlenen mahkemelerce görülmesini sağla-

yarak ihtisaslaşmaya imkan verecektir. Bu değişikliğin müspet sonuçlar doğurabilmesi bakımından görevlendirilecek hakimlerin fikri ve sınai haklar alanında meslek içi eğitim almalarının sağlanması; eğitimde başarılı olanların görevlendirilmesi uygun olur. Böylelikle yargı reformunun adalet hizmetlerinin performans ve verimliliğinin kalite odaklı biçimde geliştirilmesi hedefine erişebilir.

ALTERNATİF UYUŞMAZLIK ÇÖZÜM YOLLARI VE TAHKİME İLİŞKİN DÜZENLEMELER

TÜKETİCİ UYUŞMAZLIKLARINDA DAVA ŞARTI (ZORUNLU) ARABULUCULUK

Tüketici uyuşmazlıkları, tüketiciler ile mal ve hizmet sağlayıcıların taraf olduğu ekonomik sistemi yakından ilgilendiren uyuşmazlıklardır. Konu tüketim olduğu için taraflar ve ekonomik sistem bakımından uyuşmazlığın en kısa sürede çözülmesi gereği vardır. Yargı Paketi'nden evvel ülkemizde tüketici uyuşmazlıklarının çözümü için ikili bir sistem uygulanmaktaydı: tüketici hakem heyetleri ve tüketici mahkemeleri.

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a göre miktar veya değeri kanunda öngörülen parasal sınırın (2020 için 10 bin 390 TL) altında kalan tüketici uyuşmazlıkları tüketici hakem heyetlerinde görülmektedir (TKHK, m. 68, 70). Hakem heyeti kararlarına karşı tüketici mahkemelerinde itiraz edilebilir ve itiraz üzerine verilen kararlar kesin nitelik taşımaktadır. 2019'da tüketici hakem heyetlerine 547 bin 235 başvuru olmuştur. Yargı Paketi'nden evvel parasal sınırın üzerindeki uyuşmazlıklar içinse tüketici mahkemelerine başvurulmaktaydı. Yapılan değişiklikle kanunda sayılan uyuşmazlıklar bakımından tüketici mahkemelerinde dava açmadan evvel arabulucuya başvurmak dava şartı haline getirilmiş; tüketici uyuşmazlıklarının çözümünde üçlü bir sisteme geçilmiştir. Tüketici mahkemelerinde geçen yıl 59 bin 589 dava açılmış; toplam dosya sayısı

134 bin 774'e yükselmiştir.⁶¹ Bu çerçevede yapılan değişikliğin 50 bin civarında uyuşmazlığı etkilemesi beklenmektedir.

Arabuluculuk, sistematik teknikler uygulayarak, görüşmek ve müzakerelerde bulunmak amacıyla tarafları bir araya getiren, kendi çözümlerini bulmaları için taraflar arasında iletişim kurulmasını sağlayan, tarafların çözüm üretmediklerinin ortaya çıkması halinde çözüm önerisi de getirebilen, uzmanlık eğitimi almış olan tarafsız ve bağımsız bir üçüncü kişinin katılımıyla ve ihtiyari olarak yürütülen uyuşmazlık çözüm yöntemidir (HUAK, m. 2/1-b). 2013'te hukuk sistemimize giren arabuluculuk uygulama başarısı gözlemlenerek 2018'de iş uyuşmazlıkları; 2019'da ise ticari uyuşmazlıklar bakımından arabuluculuğa başvuru zorunlu hale getirilerek dava şartı addedilmiştir. Bu süreçte sonuçlanan 1 milyon 322 bin 901 arabuluculuk başvurusundan, 932 bin 240 dosya çözüme kavuşturularak yüzde 70 oranında başarı sağlanmıştır.⁶² 2013'ten günümüze, ihtiyari arabuluculukta, uyuşmazlıkların yüzde 97'si (302 bin 958 dosya) anlaşmayla çözümlenmiştir. İş uyuşmazlıklarında yüzde 63 oranında (525 bin 23 dosyada), ticari uyuşmazlıklarda yüzde 56 oranında (104 bin 259 dosyada) anlaşma sağlanmıştır. Bu verilere göre ihtiyari arabuluculukta tarafların anlaşma oranı dava şartı arabuluculuğa oranla daha yüksektir. Tarafların iletişimle uyuşmazlığı çözme isteği, anlaşmaya varılmasında en önemli etmendir. Bu bağlamda arabuluculuğa başvurunun yaygınlaştırılmasında, uyuşmazlığın anlaşma yoluyla çözümlenmesinin avantajları konusunda toplumun bilinçlendirilmesi için çaba sarf edilmeye devam olunması gerekir. Öyle ki kanuni bir zorunluluk yokmuş gibi bireylerin arabuluculuk suretiyle uyuşmazlıklarını çözmeyi tercih etmesi anlaşma oranlarını artırarak yargının iş yükünü azaltacaktır.

Uyuşmazlıkların tarafların sulh olmasıyla çözümlenmesinde asıl gaye yargının iş yükünü azaltmaktan ziyade toplumda uzlaşma ve barış kültürünün yaygınlaşmasını sağlamaktır. Keza zaman ve giderlerden tasarruf arabuluculuğun amacı değil sonucu veya faydası olarak nitelendirilebilir. Uyuşmazlıklar barışçıl yollarla çözümlenirken yargılamaya nazaran daha kısa sürede ve daha az maliyetle anlaşmaya ulaşılmaktadır. Aynı zamanda arabuluculuk, yargının etkinliğinin sağlanması bakımından işlevsel bir araç niteliği taşımaktadır. Bu çerçevede Yargı Reformu Strateji Belgesi'nde yer alan amaçlardan biri olan "alternatif uyuşmazlık çözüm

61 "Adli İstatistikler 2019", Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, s. 140, <http://www.adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/1062020170359HizmeteOzel-2019-bask%C4%B1-%C4%B0SA.pdf>, (Erişim tarihi: 26 Haziran 2020).

62 "Taraflar 1,7 Milyon Dosyada Mahkemeye Gitmeden Anlaştı", T.C. Adalet Bakanlığı, <https://basin.adalet.gov.tr/taraflar-1-7-milyon-dosyada-mahkemeye-gitmeden-anlasti>, (Erişim tarihi: 27 Haziran 2020).

yöntemlerinin yaygınlaştırılması” için Yargı Paketi’nde tüketici uyuşmazlıklarında arabuluculuğa başvuru dava şartı (zorunlu) haline getirilmektedir.

6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’a “Dava şartı olarak arabuluculuk” başlığı taşıyan 73/A maddesi eklenmiştir. Bu madde uyarınca tüketici hakem heyetinin görevi kapsamında olan uyuşmazlıklar, tüketici hakem heyeti kararlarına yapılan itirazlar, tüketici işlemi mahiyetinde olan ve taşınmazın aynından doğan uyuşmazlıklar hariç olmak üzere⁶³ tüketici mahkemelerinde görülen uyuşmazlıklar arabuluculuğa başvuru zorunlu (dava şartı) olmaktadır.⁶⁴

TABLO 3. DAVA ŞARTI ARABULUCULUĞA TABİ OLMAYAN TÜKETİCİ UYUŞMAZLIKLARI
Hakem heyetinin görevi kapsamında kalan uyuşmazlıklar (2020 için 10 bin 390 Türk lirasının altındaki tüketici uyuşmazlıkları)
Hakem heyeti kararlarına itiraz
İhtiyati tedbir kararların alınması
Tüketici örgütleri, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile Bakanlık; haksız ticari uygulamalar ve ticari reklamlara ilişkin hükümler dışında, genel olarak tüketicileri ilgilendiren ve TKHK’ya aykırı bir durumun doğma tehlikesi olan hallerde bunun önlenmesine veya durdurulmasına ilişkin ihtiyati tedbir kararı alınması veya hukuka aykırı durumun tespiti, önlenmesi veya durdurulmasına ilişkin talepler
Üretimin veya satışın durdurulması ve malın toplatılmasına ilişkin talepler
Tüketici işlemi mahiyetinde olan ve taşınmazın aynından kaynaklanan uyuşmazlıklar

Taraflar sürece katılma, arabuluculuk yöntemiyle sorunlarını çözme veya çözmek istemediklerinde süreci sonlandırma ve sorunlarını yargı yoluna taşıma konusunda ise serbesttirler. Bu sebeple arabuluculuğa başvuruyu zorunlu hale getirmek suretiyle hak arama özgürlüğünün sınırlandırılması, hak arama özgürlüğünün ihlali olarak görülmemektedir.⁶⁵ Ancak doktrinde zorunlu arabuluculuk uygulaması, tüketiciler nezdinde bir külfet ve zaman kaybı oluşturabilmesi, tüketicinin avukatı olmaksızın süreci yönetmekte zorlanacak olması ve çoğu zaman hakkını tam olarak elde edemeden mevcut duruma katlanmak biçiminde kendini göstereceği endişesiyle eleştirilmektedir.⁶⁶ Kanun’un yürürlüğe girmesinden sonra

63 Taşınmazın aynından kaynaklanan uyuşmazlıklarla ilgili açılacak davalarda arabulucuya başvurunun dava şartı kapsamında istisna tutulması, bu hususta yapılacak arabuluculuk anlaşmalarının icraya elverişli olmaması sebebiyle yerinde bir düzenleme değildir.

64 Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’un, dava şartı olarak arabuluculuğa ilişkin hükümleri, bu hükümlerin yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla ilk derece mahkemeleri ve bölge adliye mahkemeleri ile Yargıtayda görülmekte olan davalar hakkında uygulanma alanı bulmaz (Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Geçici m.2).

65 “Arabuluculuğa başvuru zorunluluğunun, kişilerin hak aramalarını imkansız hale getiren veya aşırı derecede zorlaştıran etkisiz ve sonuçsuz bir sürece neden olmadıkça hak arama hürriyetinin özüne dokunduğu söylenebilir.” Bkz. AYM. Kararı, E. 2017/178, K.2018/82, T. 11/7/2018, (R.G. T. 11/12/2018, S. 30622).

66 Pekcanitez, Atalay ve Özkes, “Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifinin (2020) Değerlendirilmesi”.

tüketici uyuşmazlıklarının çözümlenmesi bakımından üçlü bir yapı oluşacaktır. Tüketicinin hangi durumda hangi yola başvuracağını tespit etmekte zorlanması olasıdır. Bu sebeple tüketicinin taraf olduğu uyuşmazlık bakımından başvurabileceği çözüm yöntemleri hakkında bilgi edinebileceği online (çevrim içi) bir sistem kurulması düşünülebilir. Keza kanun değişikliğiyle söz konusu risklerin oluşmaması için Adalet Bakanlığı Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü Arabuluculuk Daire Başkanlığı ile Ticaret Bakanlığı Tüketicinin Korunması ve Piyasa Gözetimi Genel Müdürlüğü'nün iş birliği yaparak tüketicileri arabuluculuk konusunda bilgilendirmesi gerekir. Ayrıca arabuluculuk süreçlerinde online başvuru ile görüşme yöntemlerinin geliştirilmesi ve bu hususta bilgilendirme yapılması da emek ve zaman kaybı yaşanmasını engelleyecektir. Tüketici uyuşmazlıkları konusunda uzmanlaşmak üzere arabulucular yetiştirilmesi de arabuluculuk kurumunun daha sağlıklı işlemesi bakımından önem arz etmektedir.

Anayasa'nın 172. maddesi uyarınca, devlet, tüketicileri koruyucu ve aydınlatıcı tedbirler almalıdır. Tüketici korumaya ilişkin görevi çerçevesinde, tüketici uyuşmazlıklarına ilişkin dava şartı arabuluculukta, yargılama giderleri ve arabuluculuk ücreti bakımından özel bir düzenleme getirilmiştir. Tüketicinin korunması amacıyla geçerli bir mazeret göstermeksizin arabuluculuk görüşmelerine katılmayan tarafın son tutanakta belirtileceği ve bu tarafın –davada lehine karar verilmiş olsa bile– yargılama giderini ödemeye mahkum edileceğine ilişkin 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu'nun 18/A maddesinin on birinci fıkrası hükmünün tüketici aleyhine uygulanmayacağı düzenlenmiştir.

Arabuluculuk faaliyeti sonunda taraflara ulaşılamaması, taraflar katılmadığı için görüşme yapılamaması veya tarafların anlaşmaları ya da anlaşamamaları halinde tüketicinin ödemesi gereken arabuluculuk ücreti Adalet Bakanlığı bütçesinden karşılanır. Ancak belirtilen hallerde arabuluculuk ücreti, Arabuluculuk Asgari Ücret Tarifesi'nin eki Arabuluculuk Ücret Tarifesi'nin Birinci Kısımına göre iki saatlik ücret tutarını geçemez. Bu bağlamda tüketicinin dava şartı arabuluculuğun tüketiciye mali bir külfet getirmemesi için gerekli düzenlemeler yapılarak Anayasa'nın devlete yüklediği tüketiciyi koruma ödevi yerine getirilmiştir.

Tüketici uyuşmazlıklarında dava şartına ilişkin hükümlerin yürürlüğüne ilişkin ayrıca bir düzenleme getirilmediğinden bu hükümler 7251 sayılı Kanun'un yürürlük tarihi olan 28 Temmuz 2020 itibarıyla uygulama alanı bulmaktadır. Ancak ilk derece mahkemeleri ve bölge adliye mahkemeleri ile Yargıtayda görülmekte olan davalara konu tüketici uyuşmazlıkları bakımından dava şartı arabuluculuğa ilişkin hükümler uygulanmayacaktır.

SİGORTACILIKTA TAHKİM

Sigortacılık Tahkim Komisyonu, sigorta ettiren veya sigorta sözleşmesinden menfaat sağlayan kişiler ile riski üstlenen taraf arasında sigorta sözleşmesinden doğan uyuşmazlıkların çözümü için oluşturulmuştur. Komisyonun açıkladığı resmi verilere göre her yıl 100 binden fazla uyuşmazlık sigorta tahkimi yoluyla çözümlenmektedir.⁶⁷

5684 sayılı Sigortacılık Kanunu'nun 30. maddesinde yapılan değişiklikle sigorta tahkimi neticesinde verilen kararların Sigorta Tahkim Komisyonu tarafından saklanmasına yönelik bir değişiklik yapılmaktadır. Binlerce kararın mahkemeler tarafından saklanmasından kaynaklanan iş yükü ve zaman kaybının önüne geçilmesi hedeflenmektedir.

Sigortacılık Kanunu'na eklenen ek madde 6 hükmüyle uygulamadaki sorunları çözümlenmek üzere sigortacılık yapan kurum veya kuruluşlardan ya da hesaptan tazminat talep etme usulleri yeniden belirlenmektedir. Buna göre tazminat alacağı, sadece hak sahibine veya avukatına ödenebilecek ve hiç kimseye devredilemeyecektir. Tazminat alacağı ise kendisinin yanı sıra eş, çocuk, anne babası veya avukatı tarafından takip edebilecektir. Uygulamada ehil olmayan kişiler tarafından bu işlemlerin yapılmasıyla ortaya çıkan hak kayıplarının önüne geçmek amaçlanmaktadır.

"Hasar danışmanlık" şirketi adı altında tazminat alacağını temlik alan kişilerin Avukatlık Kanunu'nun 35. maddesinde düzenlenen avukatlık tekelini ihlal etmeleri engellenmekte hem de sigortalıların haklarının korunması sağlanmaktadır.⁶⁸ Yapılan değişiklik, avukatlık mesleğinin hukuki barışı sağlamaya yönelik tekel statüsünün, alacağın temliki vb. hukuk kurumları kullanılarak dolanılmasının önüne geçilmektedir. Bu suretle her ne kadar hukuki hizmetlere erişim sınırlandırılrsa da, avukatların sahip olduğu hukuk formasyonu sebebiyle bireylerin hukuki güvenliğinin tesisine hizmet edilmektedir.

MİLLİ (İÇ) TAHKİM

Tahkim, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri uyuşmazlıkların devlet mahkemeleri yerine kural olarak taraflarca belirlenen hakemlerce çözüm-

67 "Sigorta Tahkim Komisyonu Faaliyet Raporu 2018", Sigorta Tahkim Komisyonu, <http://www.sigortatahkim.org.tr/files/FaaliyetRaporu2018.pdf>, (Erişim tarihi: 25 Haziran 2020).

68 "Avukatlar Kazandı, Sımsarlar Kaybetti. Sigorta Alacağını Avukatlar Takip Edecek", Türkiye Barolar Birliği, 22 Temmuz 2020, <https://www.barobirlik.org.tr/Haberler/avukatlar-kazandi-simsarlar-kaybetti-sigorta-alacagi-ni-avukatlar-takip-edecek-81368>, (Erişim tarihi: 23 Temmuz 2020).

lendiği hızlı ve etkin bir yargılama yöntemidir. Tahkim yargılamasına egemen olan hız, gizlilik, uzmanlık, etkililik gibi özellikler ticari uyuşmazlıkların çözümünde tahkimin tercih edilmesini sağlamıştır. Türkiye’de tahkim mevzuatının geliştirilmesi ticareti ve yatırımları artırıcı rol oynamıştır.⁶⁹ Yargı Paketi’nde tahkime ilişkin düzenlemeler, hakem kararının saklanması ve hakem kararlarındaki eksikliklerin giderilmesinde ücrete ilişkin konulardır. Söz konusu değişiklikler Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda düzenlenen milli tahkime ilişkindir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun hakem kararının şekli, içeriği ve saklanmasını düzenleyen 436. maddesinde yapılan değişiklikle bir tahkim kurumu bünyesinde yapılan tahkim yargılamalarında hakem tarafından verilen kararın, hakem veya hakem kurulu başkanına ilave olarak ilgili tahkim kurumu tarafından da taraflara bildirilebilmesine imkan verilmektedir. Bu düzenleme tahkim kurumlarına kararı bildirme yetkisi vererek, ülkemizde kurumsal tahkimin gelişmesine katkı sağlayacak nitelik taşımaktadır.

Pakette ayrıca Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 440. maddesinde değişiklik yapılmaktadır. Maddenin beşinci fıkrasında hakem kararının düzeltilmesi, yorumlanması veya tamamlanması hallerinde ek hakem ücreti ödenmeyeceği düzenlenmiştir. Değişiklikle bu kuralın aksinin taraflarca kararlaştırılabilmesine imkan tanınmaktadır.

---

69 Rifat Hisarcıklıoğlu, “15. ICC Türkiye Tahkim Günü Toplantısındaki Sunumu”, TOBB, 24 Ocak 2020, <https://www.tobb.org.tr/Sayfalar/Detay.php?rid=25361&lst=MansetListesi>, (Erişim tarihi: 16 Temmuz 2020).

ANAYASA MAHKEMESİNİN İPTAL KARARLARINDAN DOĞAN BOŞLUKLARA İLİŞKİN HÜKÜMLER

2011’de yürürlüğe giren Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun çeşitli hükümlerinin Anayasa’ya aykırılığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurulmuştur. Anayasa Mahkemesi bu başvuruların bir kısmında, Anayasaya aykırılık iddiasını kabul ederek boşluk oluşmayacak şekilde iptal etmiştir. Ölüm veya vücut bütünlüğünün yitirilmesinden doğan zararların tazmini davalarında görevli mahkemeyi düzenleyen Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 3. maddesi Anayasa Mahkemesinin 16 Şubat 2012 tarihli ve E. 2011/35, K. 2012/23 sayılı kararıyla iptal olunmuştur. Keza adli tatile ilişkin hüküm de Anayasa Mahkemesinin 18 Temmuz 2012 tarihli ve E. 2011/113 K. 2012/108 sayılı kararıyla iptal edilmiş; daha sonra 27 Haziran 2011 tarihli 6494 sayılı Kanun’un 30. maddesi ile yeniden düzenlenmiştir. Buna karşılık Anayasa Mahkemesinin, kesin olarak verilen görevsizlik ve yetkisizlik kararları üzerine yapılacak işlemleri düzenleyen 20. maddesi ile ihtiyati tedbir kararlarına muhalefeti düzenleyen 398. maddesine ilişkin iptal kararlarından doğan boşluk Üçüncü Yargı Paketi ile doldurulmaktadır.

Anayasa Mahkemesi 2016 tarihli kararıyla ilk derece mahkemesinin verildiği anda kesin olan görevsizlik veya yetkisizlik kararlarında tarafların, karar tarihinden itibaren iki hafta içinde kararı veren mahkemeye başvurarak dava dosyasının görevli ya da yetkili mahkemeye gönderilmesini talep etmesi gerektiğine ilişkin Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 20. maddesinin ilk fıkrasında yer alan “bu karar verildiği anda kesin ise bu tarihten” ibaresini, karar taraflara tebliğ edilmeden hak düşürücü sürenin başlatılmasını hak arama hürriyetine aykırı bularak iptal

etmiştir.⁷⁰ Tarafların haberdar olmadıkları bir yargı kararına ilişkin işlem yapabilmeleri mümkün değildir. Yargı Paketi'nde iptal kararına uygun olarak düzenleme yapılmaktadır. Buna göre verildiği anda kesin olan görevsizlik veya yetkisizlik kararları taraflara tebliğ edilmesi gereği ile dosyanın görevli veya yetkili mahkemeye gönderilmesine ilişkin iki haftalık sürenin tebliğ tarihinden itibaren başlaması açıkça hükme bağlanmaktadır.

Anayasa Mahkemesi 2019'da verdiği bir başka iptal kararında Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun ihtiyati tedbir kararının uygulanmasına ilişkin emre uymayan veya tedbir kararına aykırı davranan kimsenin bir aydan altı aya kadar disiplin hapsi ile cezalandırılmasını öngören 398-(1) maddesini, Anayasa'nın hukuk devleti ve hak arama özgürlüğüne ilişkin 2. ve 36. maddelerine aykırı bulmuştur.⁷¹ İhtiyati tedbir kararına muhalefet edilmesi sebebiyle verilecek disiplin hapsi yönünden yargılamanın usul ve esaslarına ilişkin açık bir düzenleme bulunmaması; karara karşı başvurulabilecek kanun yollarının belirli ve öngörülebilir nitelikte olmaması bireylerin hukuki güvenliğini ve hak özgürlüklerini zedeleyebilecektir. Yargı Paketi'nde iptal kararında belirtilen gerekçeler doğrultusunda düzenleme yapılmaktadır. Bu kapsamda ihtiyati tedbire muhalefet teşkil eden eylemlere ilişkin yargılama usulü, şikayet olunanın hakları, yargılama sonucunda verilecek karar türleri, karara karşı itiraz süresi ve itiraz merci, kararın kesinleşmesi durumunda infazı yerine getirecek makam ve cezanın düşeceği hallere ilişkin usul ve esaslar ayrıntılı bir şekilde düzenlenmektedir.

70 AYM. Kararı, 10.02.2016, Başvuru No: 2015-96/2016-9, (RG. T. 23.02.2016, S. 2963).

71 AYM. Kararı, E. 2018/1, K. 2018/83; T. 11.7.2018, (RG. T. 20.2.2019, S. 30692).

DANIŞTAY KANUNU VE İDARİ YARGILAMA USULÜ KANUNU'NDA YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER

2575 sayılı Danıştay Kanunu'na eklenen geçici 31. maddeyle Danıştay tetkik hakimliğine atama yapılabilmesi için gerekli olan beŐ yıllık mesleki kıdem şartının, DanıŐtayın ihtiyacı dikkate alınarak üç yıl süreyle aranmamasına ilişkin kanun değişikliği yapılmıştır. Tetkik hakimleri, yüksek mahkemelerde çalıŐtıkları dairelerde, dava dosya ve evraklarını inceleyerek bunlar hakkında rapor hazırlayıp heyete sunan, karar verilmesinde oy hakkı bulunmayan hakimlerdir. Kanaatimizce tetkik hakimliği, hakim yardımcılığına benzeyen ancak oldukça ciddi bir iş yükünün altında yürütölen ağır bir görevdir. Bu bağlamda tetkik hakimliği yargı teşkilatında hamaliye bir iş olarak görölmektedir.⁷² Bölge idare mahkemelerinin kurulup faaliyete geçmesiyle birlikte kıdemli hakimler bu mahkemelerde görevlendirilmiŐtir. Kıdemli hakim sayısının yetersiz olması sebebiyle üç yıllığına mesleki kıdem şartının aranmamasına ilişkin kanun değişikliği yapma gereği ortaya çıkmıştır.

Tetkik hakimleri bir nevi hakim yardımcısına benzedikleri için, yapılan değişikliği hakimlik mesleğinin bir kariyer meslek haline gelmesi bakımından da değerlendirmek gerekir. Danıştayda temyiz incelemesinde dosyaları inceleyen tetkik hakimleri ilk derece mahkemelerindeki stajlarından farklı olarak bir dava dosyasının bütününe değerlendirip bütö yargılama süreci hakkında bilgi sahibi

72 Hakimler ve Savcılar Kurulu Başkan Vekili Mehmet Yılmaz'ın bir röportajda tetkik hakimliğinin zorluklarını anlatırken kullandığı ifadededir. Bkz. Elif Çakır, "HSK Başkanvekili Yılmaz: Yargıtay Tetkik Hakimliği Hamaliyedir", *Karar*, 25 Haziran 2018.

olabilmektedir. Bu bağlamda temyiz dosyalarını inceleyerek ilk derece ve istinaf yargılamasında yapılan hataları ve eksiklikleri gören hakimler kürsüye çıktıkların daha isabetli karar verebilirler.

Kıdemsiz hakimlerin Danıştayda tetkik hakimi olarak görevlendirilebilme-
rine olanak tanınması, onların yüksek mahkemede çeşitli dava dosyalarını ince-
leyerek mesleki tecrübe kazanmalarına imkan verecek; kürsü hakimi olduklarında
isabetli kararlar vermelerini sağlayacak liyakate sahip olmalarını kolaylaştıracak-
tır. Dolayısıyla yapılan değişikliğin Yargı Reformu Stratejisi'nin insan kaynakları-
nın nitelik ve niceliğinin artırılması amacıyla bağdaştığı söylenebilir. Daha kaliteli
bir yargı hizmeti için gerekli olan liyakate sahip hakimlerin yetiştirilmesi hedefine
yönelik bir değişikliktir.

2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda dava dosyasının taraflarca ve
ilgililerce incelenmesine ilişkin açık hüküm bulunmamaktadır. Yargı Paketi'nde
Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun "Dosyanın taraflar ve ilgililerce incelenmesi"
başlıklı 161. maddesinin idari davalar hakkında da uygulanmasına imkan vermek
üzere İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 31. maddesinin ilk fıkrasına "tarafların
vekilleri," ibaresinden sonra gelmek üzere "dosyanın taraflar ve ilgililerce incelen-
mesi" ibaresi eklenmiştir. Yapılan değişik idari yargıda hukuki dilenilme hakkının
tesisinin sağlanması bakımından önem taşımaktadır. Aynı zamanda değişiklik,
Yargı Reformu Stratejisi'nin adalete erişimin kolaylaştırılması ve idari yargının
etkinliğinin artırılması amaçlarına hizmet etmektedir. Değişiklikle davanın tarafı
olmayan ancak yargılamanın ilgili konumunda bulunan kişilerin dava dosyalarını
inceleyebilmesine imkan verilmesi, idari yargıda davaya asli müdahil veya fer'i
müdahil olarak⁷³ katılmak isteyen ilgililerin de adalete erişim hakkının güvence
altına alındığının göstergesidir. İdari yargıda ilgili olduğunu belirterek dava dos-
yasını görmek isteyen kişilerin, dava dosyasını incelemekte hukuken korunmaya
değer güncel menfaatlerinin bulunduğunu yaklaşık olarak ispat etmeleri; mahke-
menin izni ile dosyayı incelemeleri gerekir.

73 Danıştay içtihatlarına göre, idari yargıda davanın tarafı olmayan üçüncü kişileri asli ya da fer'i müdahil olarak
davaya katılmaları mümkündür. Bkz. "Danıştay 6. Dairenin, E. 2017/915, K. 2017/2524, T. 12.4.2017 Kararı",
Danıştay Dergisi, Sayı: 145, (2017), s. 21.

İCRA VE İFLAS KANUNU İLE ABONELİK SÖZLEŞMESİNDEN KAYNAKLANAN PARA ALACAKLARINA İLİŞKİN TAKİBİN BAŞLATILMASI USULÜ HAKKINDA KANUN'DA YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER

İcra ve iflas hukukunda, haciz işlemlerinin hızlanması için değişiklik yapılmıştır. Buna göre 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu'nun 78. maddesinde değişiklik yapılmakta ve alacaklının, borçlunun mal, hak ve alacaklarının mahiyet ve detayını sorgulayabilmesine imkan tanınmaktadır. Keza 7155 sayılı Abonelik Sözleşmesinden Kaynaklanan Para Alacaklarına İlişkin Takibin Başlatılması Usulü Hakkında Kanun'un 8. maddesinin üçüncü fıkrasında değişiklik yapılarak İcra ve İflas Kanunu'nun 78. maddesinde yapılan değişikliğe uyum sağlanmaktadır.

Ödeme emrindeki itiraz süresi içinde itiraz edilmezse ve borçlu itiraz etmiş ise itirazı kaldırıldıktan sonra mal beyanını beklemeksizin alacaklı, haciz konmasını isteyebilir. Ancak alacaklı dilerse haciz talebinde bulunmaksızın Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi üzerinden bu sisteme entegre bilişim sistemleri vasıtasıyla borçlunun mal, hak veya alacağını sorgulayabilir. Sorgulama sonunda Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi, varsa borçlunun mal, hak veya alacağının mahiyeti ve detayı hakkında bilgi verir ve bu durumda sistem üzerinden de haciz talep edilebilir. Bu takdirde icra dairesi tespit edilen mal, hak veya alacağı elektronik ortamda haczeder.

Elektronik ortamda haciz işleminin yapılması, icra takiplerinin hızlandırılmasını sağlayacaktır. Kişisel verilerin korunması amacıyla sorgulama sonunda

edinilen bilgiler hukuka aykırı olarak paylaşılacağına hükme bağlanmıştır. Ka-naatimizce sorgulama neticesinde elde edilen bilgilerin hukuka aykırı olarak kul-lanılması, 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu'nu çerçevesinde ceza-landırılmalıdır. Zira haciz işlemleri için kişisel verilerin işlenmesi anılan kanunun 28. maddesindeki istisnalar arasında değildir.⁷⁴ Kişisel verilerin kötüye kullanıl-masının caydırıcı bir şekilde cezalandırılması, ilgili düzenlemenin amacı dışında kullanılmasını engelleyecektir.

Sorgulama ve haciz işlemlerinin yürütülebilmesi için kamu kurum veya ku-ruluşları ile 19 Ekim 2005 tarihli ve 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 3. madde-sinde tanımlanan kredi kuruluşları ve finansal kuruluşlar, Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi ile kendi sistemleri arasında entegrasyonu sağlar. Sorgulamanın tür, kap-sam ve sınırı ile diğer hususlar Adalet Bakanlığınca yürürlüğe konulan yönetme-likle belirlenecektir. Ancak Anayasa'nın 20. maddesinde yer alan "Kişisel verilerin korunmasına ilişkin esas ve usuller kanunla düzenlenir" hükmü dikkate alınarak yönetmeliğin düzenlenmesi gerekir.

İcra ve İflas Kanunu'na göre ihtiyati haciz talebinin reddi kararı gerekçeli ola-rak verilir ve bu karara karşı istinaf yoluna başvurulabilir. Ancak eski düzenleme-de eşitlik ilkesine aykırı olarak yüzüne karşı aleyhine karar verilen tarafa istinafa başvurma hakkı tanınmıyordu. Yargı Paketi'yle yapılan değişiklikle yüzüne karşı aleyhinde ihtiyati haciz kararı verilen taraf da istinaf kanun yoluna gidebilecektir. Bölge adliye mahkemesi bu başvuruları öncelikle inceler ve verdiği karar kesindir (İİK, m. 258).

74 İlgili kişinin kişisel verilerinin, hakkında icra takibi yapan avukat tarafından hukuka aykırı olarak işlenmesi ve açıklanmasına ilişkin şikayet ile ilgili Kişisel Verileri Koruma Kurulunun 28 Mayıs 2020 tarihli ve 2020/429 sayılı Kararı ile, veri sorumlusu avukat hakkında Kişisel Verileri Koruma Kanunu'nun 18. maddesinin (1) nu-maralı fıkrasının (b) bendi uyarınca hakkında 125 bin TL idari para cezası uygulanması hükmü altına alınmıştır. Bkz. <https://www.kvkk.gov.tr/Icerik/6778/2020-42>, (Erişim tarihi: 1 Ağustos 2020); Bu karar icra hukukunda kişisel verilerin korunması uygulaması bakımından dikkat çekicidir.

SONUÇ

2011'den bu yana temel kanun niteliği taşıyan Hukuk Muhakemeleri Kanunu, Türk Borçlar Kanunu ve Türk Ticaret Kanunu gibi kanunların değişmesi, ardından 2016'da bölge adliye mahkemelerinin faaliyete geçmesiyle başlayan istinaf yargılaması hem avukatların hem hakimlerin alıştıklarından farklı bir sisteme adapte olmalarını gerektirmiştir. Bunun yanı sıra 15 Temmuz darbe girişimi sonrasında, mesleğe kabul edilen genç hakimlerin, kıdemlilerinin henüz alışmaya çalıştığı bu sistemi öğrenmekte zorlanmalarına sebebiyet vermiştir. Diğer taraftan 2009'dan itibaren yargıda planlı reform maksadıyla strateji belgeleri açıklanmaktadır. Bu belgelerin üçüncüsü geçtiğimiz yıl ilan edilen 3. Yargı Reformu Strateji Belgesi'dir. Güven veren ve erişilebilir bir adalet sistemi vizyonu temelinde hazırlanan belge ile yargı uygulamasındaki sorunlar yargı paydaşlarının katılımıyla tespit edilmiş ve hukuk yargısına ilişkin çeşitli hedefler belirlenmiştir.

Bu çerçevede benimsenen adalete erişimin kolaylaştırılması, hukuk yargılamasının sadeleştirilmesi, alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin yaygınlaştırılması amaçlarına ulaşılmasında Üçüncü Yargı Paketi'yle benimsenen değişiklikler önemli rol oynayacaktır. Paket ön inceleme ve tahkikat aşamasının daha kısa sürede tamamlanması, görev ve yetkiye ilişkin düzenlemeler getirilmesi, özellikle istinaf kanun yoluna ilişkin uygulamadan gelen taleplerin karşılınması, yargıda ses ve görüntü nakliyle duruşma yapılması gibi teknolojik sistemlerin kullanımıyla yargılamaların gecikmesinin önlenmesi gibi hedeflerin gerçekleştirilmesine yöneliktir.

7251 sayılı Kanun, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun doğru bir şekilde anlaşılmasını ve uygulanmasını sağlamaya yönelik açıklayıcı hükümler içermektedir. Hızlı ve etkin bir yargılama yapılması için, usul normlarına ilişkin uygulamadaki tereddütlerin giderilmesi gerekir. Hukuk yargılamalarının sadeleştirilmesi ve basitleştirilmesinin sağlanması ve yargılamaların uzamasına sebebiyet veren usul hükümlerinin değiştirilmesi hedefine uygun düzenlemeler içeren Üçüncü Yargı Paketi yargının işlerliğini ve etkinliğini artıracaktır.

Hukuk yargısının etkinliği ve hızı toplumsal ve ekonomik yaşamı da yakından ilgilendirmektedir. Aile ve şahsın hukukuna ilişkin uyuşmazlıkların daha hızlı çözülmesi, toplumsal barış ve huzurun korunması bakımından önem taşımaktadır. Diğer taraftan hukuk yargısındaki uyuşmazlıkların büyük bir kısmı ticaret hukuku, borçlar hukuku, tüketici hukuku gibi ekonomik yaşama ilişkin uyuşmazlıklardır. Bu uyuşmazlıkların makul sürede ve etkin bir şekilde çözümlenmesi ekonomik hayatta öngörülebilirliği ve hareket güvenliğini sağlayan unsurlardır. Ticari uyuşmazlıkların kısa sürede çözüme kavuşturulması, ticari ilişkileri olumlu etkileyecektir.

Yargı Paketi'nde temel hedef yargılama sürelerinin kısaltılması değildir. Yargılamaların daha verimli bir şekilde gerçekleşmesinin sağlanması, hak arama özgürlüğünün ve adalete erişim hakkının korunması daha ön plandadır. Dolayısıyla paketin pür bir usul ekonomisi paketi olarak değil; etkin ve erişilebilir adalet gayesinin ürünü olarak değerlendirilmesi gerekir.

Yargılamayla ilgili sorunların temelinde mevzuat eksikliklerinden ziyade hukuk kurallarının yanlış uygulanması bulunmaktadır. Dolayısıyla Yargı Paketi'yle yapılan değişikliklerin etkili sonuç doğurması, Yargı Reformu Strateji Belgesi'nde yer alan amaçlara bütüncül yaklaşımla mümkündür. Yargı Paketi, yargı reformunun hukuk yargılamasının sadeleştirilmesi ve etkinliğinin artırılması alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin yaygınlaştırılması amaçlarına yöneliktir. Ancak bu amaçlar insan kaynaklarının nitelik ve niceliğinin artırılması, performans ve verimliliğin artırılması amaçlarıyla birlikte gerçekleştirildiğinde etkili sonuçlar alınabilecektir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun yanlış uygulanmasından kaynaklanan sorunların çözümünde kanun değişikliği ile birlikte bu sorunlara özgü hizmet içi eğitimlere ağırlık verilmesi reformun bütünsel gerçekliğini sağlamak bakımından gereklidir.

Tüketici uyuşmazlıklarında dava şartı arabuluculuğa ilişkin düzenlemeler, yargı reformunun alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin yaygınlaştırılması amacının bir yansımasıdır. Anılan değişiklikte Anayasa'daki tüketicinin

korunması gereği gözetilerek arabuluculuğun dava şartı hale gelmesi dolayısıyla tüketicilerin mali külfet altına girmelerini engelleyici hükümler benimsenmiştir. Tüketici aleyhine doğan arabuluculuk ücreti hazineden karşılanacaktır. Geleneksel yargılama yöntemlerinin yanında içinde bulunduğumuz iletişim çağının gereklerine uygun olarak gelişen arabuluculuk, sulhu hedefleyen bir uyuşmazlık çözüm yöntemidir.

Arabuluculuk kurumunun uygulama alanının genişletilmesi ve yaygınlaşması sağlanarak toplumsal uzlaşma kültürünün gelişmesine de katkı sağlanmaktadır. Arabuluculuk yönteminin etkin bir şekilde uygulanması suretiyle tarafların arasındaki uyuşmazlığı sağlıklı iletişim kurarak çözebileceklerini bilmeleri, gelecekte başka uyuşmazlıkların ortaya çıkmasını da engelleyecek niteliktedir. Toplumsal barışın gelişimiyle, uyuşmazlık sayıları azalacağından adalet sisteminin omuzlarındaki yük de taşınabilir hale gelecektir.

Tahkim yargılamalarındaki etkinliğin artırılması, sadece devlet mahkemelerinin iş yükünü azaltmamakta; ekonomiyi ve yatırımları olumlu yönde etkilemektedir. Tahkim yargılamasına egemen olan iradilik, hız, sırların korunması gibi ilkeler yatırımcıların bu yöntemle uyuşmazlıklarını çözmelerini tercih etmelerini sağlamakta ve tahkimi etkin şekilde işleten ülkelerde yatırım yapmalarına hizmet etmektedir. Üçüncü Yargı Paketi'nin tahkim yargılamasında geçici hukuki koruma yöntemlerinin uygulanmasını sağlayan düzenlemeleri tahkimin işlevselliğini artırmaktadır.

Yargı Paketi'nde yargılamanın hızlı ve etkin işlemesine engel olan uygulamalara son vermek üzere değişiklikler düzenlenmektedir. Bu değişikliklerin büyük bir kısmı adalet talebinde olan bireylerden ziyade uygulayıcılara yöneliktir. Dolayısıyla Yargı Paketi'nin süjesini uygulayıcılar oluşturmaktadır. Yargının süjesi konumunda bulunan hak arayan bireyler ise Yargı Paketi'nin dolaylı yararlanıcısıdır. Hukuk yargılamasında uygulayıcıların usul hatası yapmasını engellemek üzere açıklayıcı, daha hızlı ve basit yargılamayı sağlayacak kolaylaştırıcı düzenlemeler getirilmektedir. Yargılamaların bürokratik işlemlerden arınarak makul sürede ve isabetli kararlarla tamamlanması, bireylere etkin ve güven veren adalet hizmeti sunulmasında önem arz etmektedir.

Yargı Paketi yargısal hak ve özgürlükleri koruma ve geliştirme iradesinin sürrekliliğinin bir tezahürüdür. Yargısal hak ve özgürlükler, mevzuatın adalet ihtiyacını karşılar şekilde uygulanması suretiyle korunabilir. Etkin ve erişilebilir yargı sistemi, uygulayıcıların nitelik ve niceliğinin yeterli olmasıyla ulaşılabilir. Yargı paketlerinin olumlu sonuçları, yargı reformunun adalet teşkilatında insan kaynaklarının nitelik ve niceliğinin artırılmasıyla gözlemlenecektir.

TABLO 4. YARGI REFORMUNDAKİ HEDEFLERİN ÜÇÜNCÜ YARGI PAKETİ'NDEKİ KARŞILIKLARI	
YARGI REFORMUNDAKİ HEDEFLER	7251 SAYILI KANUN'DAKİ DÜZENLEMELER
Hak arama özgürlüğünün genişletilmesi (HEDEF 1.1)	<ul style="list-style-type: none"> Korunmaya değer üstün menfaat sebebiyle gizli yargılama yapılması Bozmadan veya ilk derece mahkemesinin kaldırılmasından sonra ıslaha başvurulabilmesi Kadastro mahkemelerinin kararlarının miktar veya değerine bakılmaksızın karşı kanun yoluna başvurulabilmesi Geçici hukuki koruma talepleri hakkında verilen kararlara karşı istinaf kanun yolunun genişletilmesi
İhtisas mahkemelerine ve uzmanlaşmaya yönelik uygulamaların artırılması (HEDEF 4.3)	<ul style="list-style-type: none"> İlk derece mahkemelerinin yargı çevresinin belirlenmesi Fikri ve sınai haklar hukuk mahkemesi ile ilgili düzenlemeler Toplu mahkemelerde çalışma usulü
Bölge adliye mahkemelerinin güçlendirilmesi (HEDEF 4.4)	<ul style="list-style-type: none"> İstinaf düzenlemeleri
Teknolojik imkanlardan yararlanılarak adalet hizmetlerinin vatandaş odaklı sunulması (HEDEF 4.7)	<ul style="list-style-type: none"> Ses ve görüntü nakli yoluyla duruşmanın yapılması
Savunma hakkının etkin kullanımının sağlanması (HEDEF 5.2)	<ul style="list-style-type: none"> Sigorta tazminat alacaklarının avukatlık tekeline uygun şekilde takibinin sağlanması
Adli ve idari yargıda adalete erişimin kolaylaştırılması için başvuru sürelerinin yeniden düzenlenmesi ve süreçlerdeki belirsizliklerin ortadan kaldırılması (HEDEF 6.1)	<ul style="list-style-type: none"> Ek cevap süresinin düzenlenmesi Bilirkişi raporlarına itiraz süresi düzenlemesi
Engelli dostu uygulamaların geliştirilmesi (HEDEF 6.3)	<ul style="list-style-type: none"> Okuma-yazma bilip imza atamayanların senet düzenlemelerinin kolaylaştırılması
Hukuk yargılamalarının basitleştirilmesi ve yargılamaların uzamasına sebebiyet veren usul hükümlerinin değiştirilmesi (HEDEF 8.1)	<ul style="list-style-type: none"> İstinaf düzenlemeleri Hakimin reddi Ön inceleme kurumuna ilişkin değişiklikler Tahkikat aşamasından sonra sözlü yargılamaya geçilebilmesi ve sözlü yargılama için ayrıca tebligat yapma zorunluluğunun kaldırılması Asliye ticaret mahkemelerinde basit yargılama usulünü uygulamasının kapsamının genişletilmesi Hükmün tamamlanması Kabul, feragat ve sulhün zamanı
Adalet erişim hakkının kötüye kullanılmasının engellenmesi (HEDEF 8.2)	<ul style="list-style-type: none"> Dava konusunun devri halinde yargılama giderlerinden müteselsilen sorumluluk
Hukuk uyuşmazlıklarında alternatif çözüm yöntemlerinin yaygınlaştırılması (HEDEF 9.2)	<ul style="list-style-type: none"> Tüketici uyuşmazlıklarında dava şartı arabuluculuk Ön incelemede sulha ve arabuluculuğa teşvikin kapsamının somutlaştırılması

Adalet Bakanı Abdulhamit Gül'ün reformun bütünselliğini açıklamak üzere ifade ettiği üzere tek başına reforma ilişkin kanun değişikliklerinin kabul edilmesi, yargı üzerinde bir sihirli değnek etkisi oluşturmayacaktır.⁷⁵ Yargı reformu bir süreç gerektirmektedir ve bu şekilde yapılan kanun değişiklikleri ancak iyi uygulamayla birlikte bir anlam ifade edecektir. İyi uygulama ise uygulayıcıların liyakatiyle mümkündür. Bu çerçevede kanun değişiklikleri ile eş güdümlü olarak yargıda insan kaynaklarının nicelik ve esasen nitelik yönünden geliştirilmesi için çalışmalar devam etmektedir. Bu çerçevede TBMM'nin yargı reformu bakımından üzerine düşenleri yapmakta olduğunu söylemek gerekir. Uygulayıcıların da bu kanunları bireylerin adalet ihtiyacını karşılayacak şekilde yorumlayıp uygulamasıyla Yargı Reformu beklenen etkiyi gösterecektir.

75 Sinan Uslu, "Adalet Bakanı Gül: Sonunda Yargıya Güven Artacak", Anadolu Ajansı, 6 Kasım 2019.

KAYNAKÇA

Adem Albayrak, “Hukuk Yargılamasında Ön İnceleme”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Yıl: 11, Sayı: 41, (Ocak 2020), s. 529.

“Adli İstatistikler 2019”, Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, <http://www.adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/1062020170359HizmeteOzel-2019-bask%C4%B1-%C4%B0SA.pdf>, (Erişim tarihi: 26 Haziran 2020).

Ali Cem Budak ve Varol Karaaslan, *Medeni Usul Hukuku*, (Adalet Yayınevi, Ankara: 2018).

Baki Kuru, “Hukuk Muhakemeleri Kanun Tasarısı Hakkında Genel Değerlendirmeler”, *Medeni Usul ve İcra-İflas Hukukçuları Toplantısı V*, Ankara 2006, s. 58-85.

Barış Toraman, *Medeni Usul Hukukunda Bilirkişi İncelemesi: (6754 Sayılı Bilirkişilik Kanunu ile Getirilen Yenilikler Çerçevesinde)*, (Yetkin Yayınevi, Ankara: 2017).

Buse Dişel, “İsviçre Hukukunda Covid-19 Sebebiyle Yargıda Alınan Tedbirler Özellikle Medeni Yargıdaki Düzenlemeler ve Bu Düzenlemelerin Ülkemiz Açısından Değerlendirilmesi”, *LEXPORA Blog*, 22 Mayıs 2020, <https://blog.lexpera.com.tr/isvicre-hukukunda-kovid-19-sebebiyle-yargida-alinan-tedbirler-ozellikle-medeni-yargidaki-duzenlemeler-ve-bu-duzenlemelerin-ulkemiz-acisindan-degerlendirilmesi>, (Erişim tarihi: 12 Haziran 2020).

Cenk Akil, “Bir İstinaf Sebebi Olarak HMK m. 353/1-a-6 Üzerine Değerlendirme”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Sayı: 38 (Nisan 2019), s. 14.

Cenk Akil ve Elif Irmak Büyük, “Yargı Kararları Işığında Bozmadan Sonra Islaha Gidilip Gidilemeyeceği Üzerine Düşünceler”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 21, Sayı: 3, (Temmuz 2017), s. 3-34.

Elif Çakır, “HSK Başkanvekili Yılmaz: Yargıtay Tetkik Hakimliği Hamaliyedir”, *Karar*, 25 Haziran 2018.

Emel Hanağası, *Medeni Usul Hukukunda Silahların Eşitliği İlkesi*, (Yetkin Yayınevi, Ankara: 2016).

Ersin Erdoğan ve Cansu Korkmaz, “Yargıtay’ca Verilen Bozma Yahut Bölge Adliye Mahkemelerince Verilen Gönderme Kararlarından Sonra Islah Yapılıp Yapılmayacağı Sorunu”, *Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Sayı: 2, (2016), s. 249-290.

Hakan Pekcanitez, “Hukuk Muhakemeleri Kanun Tasarısı’nın Tanıtımı”, *Medeni Usul ve İcra-İflas Hukukçuları Toplantısı-V*, Ankara 2006, s. 3-31.

Hakan Pekcanitez, “Yargıtay Yönünden Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Değerlendirilmesi”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı: 144, (2019), s. 383 - 419.

Hakan Pekcanitez, Oğuz Atalay ve Muhammet Özekes, “Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifinin (2020) Değerlendirilmesi”, *LEXPORA Blog*, 30 Mart 2020, <https://blog.lexpera.com.tr/hmk-ile-bazi-kanunlarda-degisiklik-yapilmasina-dair-kanun-teklifinin-2020-degerlendirilmesi>, (Erişim tarihi: 10 Haziran 2020).

“Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi (2/2735) ve Adalet Komisyonu Raporu”, TBMM, <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem27/yil01/ss216.pdf>, (Erişim tarihi: 8 Haziran 2020).

Levent Börü, *Dava Konusunun Devri*, (Yetkin Yayınevi, Ankara: 2012).

Mehmet Kamil Yıldırım, *Hukuk Devletinin Gereği: İstinaf*, (Nesil Matbaacılık, İstanbul: 2000).

Nesibe Kurt Konca, “Medeni Yargılama Hukukunda Doğrudan Doğruluk İlkesi”, *Bilge Öztan Armağanı*, (Turhan Kitabevi, Ankara: 2008), s. 599-625.

Nesibe Kurt Konca, *Hakim Yardımcılığı Kurumu ve Türkiye’de Uygulanabilirliği*, (SETA Rapor, İstanbul: 2016).

Nesibe Kurt Konca, *Medeni Usul Hukukunda Aleniyet İlkesi*, (Adalet Yayınevi, Ankara: 2009).

Nilüfer Boran Güneysu, *Medeni Usul Hukukunda Karar*, (Adalet Yayınevi, Ankara: 2014).

Ramazan Arslan ve Süha Tanrıver, *Yargı Örgütü Ders Kitabı*, (Yetkin Yayınevi, Ankara: 2001).

Rifat Hisarcıkloğlu, “15. ICC Türkiye Tahkim Günü Toplantısındaki Sunumu”, TOBB, 24 Ocak 2020, <https://www.tobb.org.tr/Sayfalar/Detay.php?riid=25361&lst=MansetListesi>, (Erişim tarihi: 16 Temmuz 2020).

Seda Aydın Gayretli, “Medeni Yargılama Hukukunda Ses ve Görüntü Nakli Yoluyla Duruşmaya Katılma”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Prof. Dr. Şeref ERTAŞ’a Armağan, Cilt: 19, Özel Sayı, (2017), s. 2101-2126.

Selçuk Öztekin, Sema Taşpınar Ayvaz ve Serdar Kale, “Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında 20 Mart 2020 Tarihli Kanun Teklifi’ne İlişkin Bazı Açıklamalar ve Kanun Teklifinin Değerlendirilmesi”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı: 149, (2020), s. 77-152.

Serdar Kale, “Ses ve Görüntünün Nakledilmesi Yoluyla Duruşmanın İcrası (HMK, md. 149)”, *Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Dergisi*, Sayı: 25, (2013/2), s. 141.

Seyhan Selçuk, “Hakem Kararlarının Tamamlanması Talep Edilmeden Aynı Sebep İptal Talebinde Bulunulmasında Hukuki Menfaat”, *Ankara Barosu Dergisi*, Cilt: 76, Sayı: 1, (Nisan 2018), s. 271-295.

“Sigorta Tahkim Komisyonu Faaliyet Raporu 2018”, Sigorta Tahkim Komisyonu, <http://www.sigortatahkim.org.tr/files/FaaliyetRaporu2018.pdf>, (Erişim tarihi: 25 Haziran 2020).

Sinan Uslu, “Adalet Bakanı Gül: Sonunda Yargıya Güven Artacak”, Anadolu Ajansı, 6 Kasım 2019.

Süha Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku C. I*, (Yetkin Yayınevi, Ankara: 2018).

“Taraflar 1,7 Milyon Dosyada Mahkemeye Gitmeden Anlaştı”, T.C. Adalet Bakanlığı, <https://basin.adalet.gov.tr/taraflar-1-7-milyon-dosyada-mahkemeye-gitmeden-anlasti>, (Erişim tarihi: 27 Haziran 2020).

Tolga Akkaya, *Medeni Usul Hukukunda İstinaf*, (Yetkin Yayınevi, Ankara: 2019).

Varol Karaaslan, “HMK m. 353/1-a Üzerine Bir İnceleme”, *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 22, Sayı: 37, (2017), s. 235.

Varol Karaaslan, “Kanun Yolları Sistemine Eleştiril Bir Bakış”, *Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Dergisi*, Sayı: 43, (2019), s. 459.

<http://emsal.uyap.gov.tr/BilgiBankasiIstemciWeb/GelismisDokumanAraServlet>, (Erişim tarihi: 8 Haziran 2020).

Kazancı İçtihat Bilgi Bankası

AYM. Kararı, 06.02.2020, Başvuru No: 2017/38732; (RG. T. 23.6.2020, S. 31164).

AYM. Kararı, 06.02.2020, Başvuru No: 2017/22672, (RG. T. 23.6.2020, S. 31164).

AYM. Kararı, 10.02.2016, Başvuru No: 2015-96/2016-9, (RG. T. 23.02.2016, S. 2963).

AYM. Kararı, 25.10.2017, Başvuru No: 2014/14189, (RG. T. 16.11.2017, S. 30242).

AYM. Kararı, E. 2017/178, K.2018/82, T. 11/7/2018, (R.G. T. 11/12/2018, S. 30622).

AYM. Kararı, E. 2018/1, K. 2018/83; T. 11.7.2018, (RG. T. 20.2.2019, S. 30692).

GÜVEN VEREN VE ERİŞİLEBİLİR ADALET VİZYONUNDA ÜÇÜNCÜ YARGI PAKETİ

NESİBE KURT KONCA

Bu raporda kamuoyunda Üçüncü Yargı Paketi olarak bilinen 28 Temmuz 2020 tarihli 7251 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile getirilen değişiklikler ele alınmaktadır. Yargı Reformu Strateji Belgesi'nde yer alan amaç ve hedefler gözetilerek hazırlanan Yargı Paketi esas olarak özel hukuk uyuşmazlıklarına ilişkin yargılamaların hızlı ve etkin bir şekilde yürütülmesine yöneliktir. Hukuk yargılamasına ilişkin uygulamadaki sorunlara çözüm önerileri sunan Yargı Paketi, altmış dört maddeden oluşmaktadır. 7251 sayılı Kanun, Hukuk Muhakemeleri Kanunu başta olmak üzere özel hukuk yargılamasına ilişkin çeşitli kanunlarda birbirini tamamlayan değişiklikler yapılmasını öngörmektedir. Yargılamaların makul sürede tamamlanmasını engelleyen, adalete erişimi zorlaştıran, mahkemelerin çelişkili kararlar almasına sebebiyet veren yargılama sorunlarını çözümleyici nitelik taşıyan hükümler içermektedir. Keza uygulayıcılar bakımından yargılama prosedürünü sadeleştiren ve hızlandıran düzenlemeler getirilmektedir. Bunun yanı sıra gelişen dünyadaki değişikliklere uygun olarak elektronik (ses ve görüntü nakli yoluyla) duruşma uygulaması kolaylaştırılmaktadır. Alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin etkinliğini artırmak üzere tüketici uyuşmazlıklarında arabuluculuğa başvuru, dava şartı haline getirilmekte, arabuluculuğa başvurunun zorunlu olduğu haller genişletilmektedir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda yapılan değişiklikler, hak arama özgürlüğünün kullanımının önündeki usuli engelleri kaldırmayı; yargılama kurallarının etkili, hızlı ve işlevsel uygulanmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Raporda Üçüncü Yargı Paketi'yle ilgili düzenlemeler, güven veren ve erişilebilir adalet vizyonu açısından yargı reformuyla ilişkilendirilerek ve uygulamaya etkileri değerlendirilerek ele alınmaktadır.